

Rydgård

tel 7671719

ANNIE — SOM BLEV EN LEGEND

With best wishes

Clara Jaeger

CLARA JAEGER

ANNIE
som blev en
legend

HARRIERS BOKFÖRLAG · STOCKHOLM

BRÜDERNA LAGERSTRÖM AB • STOCKHOLM 1971

Förord

”Såsom fattiga, medan vi dock göra många rika, såsom utblottade på allt, men likväl ägande allt.” Den satsen ger Annie Jaegers historia i ett nötskal. Under fyrtioåttio år levde hon lugnt och stilla i arbetarkvarteren i Stockport nära Manchester, där hon hade en liten butik. Sen upplevde hon något som förändrade henne och gjorde henne till en legend, medan hon ännu levde.

1967 gavs *Annie*, sångspelet om Annie Jaeger av Alan Thornhill med musik av William Reed, under flera månader på Westminsterteatern i London. Det gjorde henne känd och älskad av tusenden som är för unga att känna henne personligen.

Medan hon var i Amerika mot slutet av sitt liv bad några av hennes vänner att hon skulle skriva ned sina minnen. De flesta av historierna är precis som hon skrev dem. Resten har jag knutit samman från hennes anteckningsböcker och från min känedom om henne.

Jag var oavbrutet tillsammans med henne under de sista åren, och det var till mitt hem i Philadelphia som hon slutligen kom år 1944. Där dog hon. Jag

och tusentals andra har fortfarande henne att tacka för mer än vi någonsin kan betala igen, och den här boken är ett försök att ge en ny generation del av de rikedomar hon gav oss.

Clara Jaeger

Översättarnas förord

Annie hade många vänner i Sverige. En del av dessa var alla de som hon besökte i deras hem i Bergslagen och Stockholm sommaren 1938 då vi hade förmånen att få vara hennes tolkar. Andra minns henne från den stora konferensen för Moralisk upp- rustning i Visby i augusti: den spröda gestalten med det vita håret på plattformen i den gamla kyrkorui- nen, där hon satt omgiven av arbetarledare från Londons East End. Svenska kvinnor lärde sig av hen- ne att bygga hem som verkligen var rotade i frihet, jämlikhet och broderskap, och svenska män kände hos henne igen de egenskaper de lärt sig uppskatta hos sina egna mödrar: rättframhet, gott humör, hu- mor, fighteranda, och framför allt, som en svensk tidning uttryckte det i sin minnesruna, det som gjorde henne till "en förkämpe för deras högsta in- tressen".

Rakel och Sven Fraenki

GAMLA HATTAR BLIR SOM NYA

Jag föddes den 18 maj 1875 i en stad som heter Stockport någon mil från Manchester.

En del av Stockport ligger i Cheshire, den andra i Lancashire. Vårt hem låg i Cheshire. Min far var född i Whitechapel i Londons East End och min mor i Leighton Buzzard i Bedfordshire.

Efter sitt giftermål bodde de en kort tid i Luton, en stad som är känd över hela världen för sin tillverkning av herr- och damhattar i halm och filt.

Jag kommer ihåg att jag kom dit en gång som liten flicka och såg kvinnorna, gamla och unga, fläta halmen i sina hem. Många brukade stå i dörröppningen med detta oerhört intressanta arbete, en del använde smala trådar av halm, en del bredare. De lindade den om armen när de flätade den, och när de hade trettio eller fyrtio meter färdiga, brukade de gå till torget och sälja det.

Före sitt giftermål arbetade min far och mor i samma magasin. Far stockade hattarna, och mor hade ett rum för sig, där hon gjorde modeller för de övriga i magasinet. Ganska många bar hättor på den tiden.

Jag var stolt över min mamma, när hon berättade det här för mig, för hon tycktes kunna göra allting. Hon brukade göra dockhattar åt mig, och för varje ny modell som hon kom på, gjorde hon en liten hatt åt min docka.

Mina föräldrar satte upp en hattrenoveringsaffär i Stockport, och till en början gick den mycket bra. Far hade fler beställningar än han kunde utföra. Sen fick jag en liten syster och senare en liten bror. Jag kommer ihåg hur ledsen mamma såg ut. En gammal sköterska bodde hos oss, fru Taylor, som vi alla älskade. Vi tre barn fick mäslingen, och min lille bror dog. Jag gick till begravningen och stod mellan fars knän i en liten svart klänning med puffärmar.

Jag älskade far och mor väldigt mycket, i synnerhet far. Jag kommer ihåg att jag hörde någon säga, när jag var ute och gick med honom: "Hon är sin fars ögonsten", och det gjorde mig så glad.

Sedan blev mor mer och mer sorgsen, och en dag skickade hon mig ett ärende till en färghandel, vars ägare vi var god vän med. Det var mer folk än vanligt i butiken, och de såg mig inte, liten som jag var, men jag förstod mycket väl att de talade om min far. När färghandlaren fick se mig, avbröt han dem. Jag vågade inte tala om för mamma vad jag hört, för hon såg så skrämmd ut.

Mor var mycket stolt och lät aldrig folk veta vad hon kände, men jag visste att det var många uppträden hemma.

Så hade min far en söndag lovat att gå med min syster och mig i butikerna, och det var en stor dag för oss. Vi gjorde oss i ordning och väntade, men han kom inte. Då sprang vi ut för att se om vi kunde möta honom, och när vi vände om hörnet såg vi honom falla på gatan. Vi sprang hem så fort vi kunde för att tala om det här, för vi trodde att pappa var sjuk, men mor sade: "Spring upp på ert rum bägge två och stanna där tills jag kommer."

Då förstod jag för första gången varför mor såg så ledsen ut och att det var sant vad jag hört männen i färghandeln tala om. Far var drucken, och han visste inte vad han sade eller gjorde. Mor hade skyddat honom så länge hon kunde och ofta sagt att far var sjuk.

Far brukade resa till alla de stora städerna och skaffa arbete från affärerna i Manchester, Liverpool, Ashton, Hyde, Denton och många fler. När han utfört arbetet, tog han varorna tillbaka och fick betalt, och när han kom hem, hade nästan allt gått åt till sprit för honom själv och andra, så vi blev nästan konkursmässiga. Vi stod i skuld för hyran och var skyldiga färghandlaren en hel del för material, och det var många andra skulder som fick mor att känna att det var omöjligt att fortsätta längre. Men hon gick till värden för huset där vi bodde och där också affären låg, talade om precis hur det var, varpå han sade: "Jag känner att jag kan lita på er, så betala mig när ni kan." Med verkligt hårt arbete och stor tacksamhet klarade mam-

ma upp skulderna. Det innebar att min far fick gå ut och söka arbete, och till slut fick han ett jobb i en filthattsfabrik i staden. Ibland gick jag till honom med hans frukost, för han måste vara i arbete klockan sex på morgonen, och jag gick i skolan i närheten.

En annan gång då far inte kom hem, beslöt jag mig för att gå och möta honom. Så jag tittade först in på en ölstuga, som hette Greyhound, inte långt hemifrån. Han var inte där, så jag gick in på en annan pub, som hette Church Inn, men han var inte där heller. Då gick jag in i en ännu längre bort och den hette Blue Bell. Han var inte där, så jag begav mig med darrande knän iväg till ett mycket flott ställe som hette Commercial Hotel, och där sade man att han inte hade kommit än, så jag gick i hopp om att möta honom på vägen. Just utanför hans arbetsplats var en pub kallad George Inn, och där satt han och drack vid disken med andra.

Han blev väldigt överraskad över att se mig och bad sina vänner ursäkta sig. Han kom med mig hem. Jag flög fram, som om jag hade haft vingar.

Så en dag såg vi väldiga plakat på annonstav-lorna om att det skulle bli en Blåbandskampanj, och mannen som skulle leda den var från Amerika. Hans namn var Richard Thomas Booth.

Han hyrde en gammal utrymd fabrik. De satte upp grova träbänkar, och golvet var täckt av sågspån.

Min mor gick till första mötet tillsammans med

en av mina mostrar. De kom båda hem med ett kort undertecknat av dem som ett tecken på att de förband sig att med Guds hjälp aldrig smaka starka drycker eller sprit av någon sort. Pappa fick mycket roligt åt att mamma gjort det här, för hon hade aldrig hört om eller smakat någonting sådant.

Kort tid därefter sade far att vi alla skulle gå, och fastän jag var så liten, intresserade det mig att se hur min far gick in för det här redan från första kvällen. Jag förstod inte hela innebörden, men jag märkte att far blev annorlunda. Någonting hade fånglat honom, och en kväll, när han avgav löftet, gjorde min syster och jag det också. (Jag har ännu mitt kort.)

Det var ett stort steg för far att taga, men han förändrades så mycket att han ville att alla hans vänner, som brukade dricka med honom, skulle göra som han, och en hel del gjorde det. Han var välkänd, och han svek aldrig det löftet. Han höll det i över 40 år.

Ännu en sak hände. Han blev förvandlad eller frälst, som vi sade då.

Mor var ganska skeptisk och blev hårdare och hårdare på grund av strängt arbete och överanstängning. Jag förstod inte allt bråket dem emellan och brukade tycka att det var synd om far och att mor var ovänlig. Far brukade göra allt möjligt för att gottgöra vad han sagt i vredesmod, men mor hade inte så lätt att förlåta.

Vid den tiden hade vår familj vuxit. Två bröder

och en syster till hade kommit och gick i skolan.

Sedan flyttade morfar och mormor hem till oss, och det gjorde inte saken bättre. Mormor var en härlig människa, men hade lätt för att skvallra. Jag kommer ihåg att en gång, då hon ville tala om för far en småsak som min yngste bror hade gjort eller sagt, sade far helt lugnt till henne: ”Jaha, mor, vi kan inte sätta gamla huvuden på unga axlar, och jag vill det inte heller för den delen. De är bara unga en gång.” Det var ett slag för mormor, för det var inte alls vad hon hade väntat sig.

Kort därefter dog morfar plötsligt, men mormor levde tills hon blev 94.

Allt det här spelade en stor roll i mitt liv. Jag låg vaken på nätterna och undrade vad jag kunde göra för att få vårt hem annorlunda, men ingen tycktes bry sig om att gå till roten med problemen. Varken kyrkan eller söndagsskolan gjorde det, och jag blev mer och mer rädd för mor, så jag talade aldrig om för henne vad jag tänkte på. Jag hade många vänner, men jag diskuterade aldrig mitt hem med dem. Vi brukade ha musikaftnar, till vilka det kom vänner, men de såg aldrig bakom kulisserna.

Vid den här tiden arbetade jag i butiken hos min mor. Hon hade min moster till kompanjon, och jag stod för butiken, tog emot vad som lämnades in och skickade hem det, ofta från åtta på morgonen till tio på kvällen. Det fanns inte någon lagstadgad arbetstid på den tiden.

Jag kommer ihåg att min första lön var fem kro-

nor, och jag sprang hela vägen hem för att tala om det för mor, fastän det var moster som betalade mig, och det måste ha varit med mors samtycke. Jag fick behålla 50 öre, och det skulle räcka till kollekten i söndagsskolan och i kyrkan, så det blev inte mycket kvar att gå på bio för.

Jag tyckte mycket om mitt arbete. Jag var frisk och arbetade hårt. Jag var alltid på min plats.

JAG MÖTER MIN BLIVANDE MAN

Nu var också mina systrar tillräckligt gamla för att arbeta, och de var på samma fabrik som far. De monterade herrhattar, både hårda och mjuka filt-hattar. En farbror, hans son och sonson arbetade alla i samma fabrik, så det var ett riktigt "familjeföretag".

Det var mycket folk i affären under vissa delar av säsongen. På den tiden var damhattar mycket dyra. Man hade inte råd att köpa en ny varje säsong, så de modellerades om eller färgades om, vilket det nu blev, och mot en mycket ringa penning fick vi gamla hattar att se ut som nya. Herrhattarna var fina velourhattar, Austrian Velour kallades det, och de billigaste kostade 21 kronor. De verkade outslitliga, så när herrarna tröttnade på dem, gav de dem till sina fruar eller systrar eller flickbekanta, som lät göra om dem till moderna damhattar.

Under sådana perioder kom min far dit och hjälpte oss. Han arbetade mycket effektivt och fick timpenning som en vanlig yrkesman. Jag var stolt över hans arbete, därför att många av mina vänner li-

tade på att jag skulle leverera ett perfekt arbete och jag visste att jag kunde lita på min far. Med knappnål satte jag fast små lappar med anvisningar om vad jag ville ha gjort, och ofta arbetade min far hela natten för att få hattarna färdiga i tid.

Vi tillhörde alla godtemplarna, och vi fem barn deltog aktivt. Vi avlade löftet att inte dricka, röka eller spela. Vi tränades att leda egna möten och sedan besöka de vuxna och underhålla dem. Både juniorer och seniorer hade sitt eget lösenord som ändrades varje kvartal, och man kunde inte få det förrän man betalat sin avgift, så ingen släpptes in utan lösenord. Det kunde vara "Stå fast" eller "Var trogen ditt löfte". Många förvandlades, till och med hela familjer, som resultat av många människors arbete och offervilja.

Det fanns många loger i alla delar av Lancashire, och vi brukade besöka varandra och utbyta nyheter. Men eftersom logerna inte ingick i något större sammanhang, tynade de så småningom bort, fastän många människor var tacksamma för dem på den tiden.

Jag hade bra sångröst och sjöng ganska mycket. Mina föräldrar lade ut en hel del för att skola min röst, och nästan varje söndag brukade jag sjunga vid Brödrakedjans möten, vilket jag älskade. Min far tog mycket aktiv del även i det arbetet och i samhällslivet överhuvud.

Det var nu som jag mötte min blivande man, Charles Jaeger. Han hade en underbar röst. Jag var

tillsammans med pappa, när jag såg honom första gången. Han kom till godtemplarmötena. Organisationen hade en fin kör, och jag minns när jag hörde den här nya rösten. Den ljöd över alla de andra med sådan klarhet. Jag frågade vem det var och fick veta att det var en tenor. Han var från Liverpool, en finsnickare, och hade fått anställning i Manchester som förman i en möbelverkstad. Han skulle bo hos sin syster, som jag var lite bekant med. Han blev god vän med körens ledare, vilken råkade vara min musiklärare.

Nu började mina vänner reta mig för att den här mannen följde mig med ögonen. Det intresserade mig inte; jag visste att han var äldre, och han var inte min typ. Han såg så högtidlig ut, och jag tyckte om att ha roligt, men när han någon gång skrattade var det smittsamt och kom från hjärtat.

När affären stängde, brukade jag gå med paket till posten. När jag såg honom komma, slog jag in på en annan gata för att slippa möta honom. Men när jag gjort mig av med mina paket, brukade han stå så, att jag inte så lätt kunde undgå honom. På det viset lekte vi en tid kurragömma.

Så fyllde min syster, som var två år yngre än jag, 21 år. Hur det nu var, kom han med på bjudningen. Han sjöng och hade också med sig sin fiol, som han trakterade med stor skicklighet. Han var mycket underhållande.

Jag tyckte han var mycket intressant, men jag tror inte min far och mor var så tilltalade av hans

uppmärksamhet mot mig. Jag tyckte ofta att jag gjorde mig skyldig till verklig ovänlighet, som om jag lekte med hans uppvaktning. Jag var rädd för mamma, som kunde såra en med en enda liten blick eller ett ord. Jag hade nämligen blivit ett slags hemmadotter, som mor ville behålla.

Jag var alltid först uppe på morgonen, lagade frukost åt oss sju och såg till att alla familjens skor, särskilt min fars, var borstade. Jag avskydde att se män med smutsiga skor och gör det fortfarande, och jag berömde mig av att jag aldrig gick ut med oborstade skor. Min mormor sade en gång: "Man kan alltid se vad en människa går för genom att titta på hennes skor", dvs. om de var snedklackade och smutsiga. Så jag beslöt mig för att jag inte skulle bli sådan.

I alla fall började en sorts vänskap mellan Charles och mig. Jag brukade träffa honom i smyg, för jag var rädd att tala om det för min mor. Jag kommer ihåg att jag tidigare hade varit i kören i Stockports söndagsskola, som var störst i världen med över 4 000 barn. Det var tre pojkar där som ofta ville göra sällskap med mig hem. Jag var omkring nitton år. En av dem skulle ha en bjudning, som hans familj inbjöd mig till. Jag sade ingenting om detta hemma, och därför gick jag inte till bjudningen. Klockan nio, när jag hade gått och lagt mig, kom hans systrar för att höra varför jag inte hade kommit. Jag minns hur snopen mamma såg ut och hur ond hon var på mig för att jag inte talat om

det för henne; de här människorna spelade en viss roll i staden. Han gifte sig med en annan Annie och är nu en av stadens postmästare.

En annan var lärare i samma söndagsskola. Vi växte upp tillsammans, eftersom hans syster och jag var goda vänner. Min mor fann ett brev som han hade skrivit till mig, och så var det slut på den historien, men vi förblev vänner. Han gifte sig också med en annan Annie.

Den tredje, en försäkringsman, som jag beundrade mycket, sände mig en present på min födelsedag, och jag fick lov att skicka den tillbaka, och så var den saken slut. Han gifte sig också med en Annie.

Jag hade aldrig varit på teatern, och en dag blev jag bjuden av Charles. Det var underbar sång, och jag njöt kolossalt. Men, kära mig, så mycket tråkigheter det ställde till! Mammans tystnad och blickar sårade mig mer än om hon hade slagit mig. Jag var omkring 25 år, tillräckligt gammal, tycker man, för att gå min egen väg.

Charles och min vänskap fördjupades, och en dag bjöd han mig hem på te för att träffa hans syster. Till min förvåning var hans mor och två bröder också där. De sjöng alla "Stilla natt" för mig på tyska, mycket vackert. Det glömmet jag aldrig. Hans mor var en mycket enkel människa, och den här sonen och hon var mycket fästa vid varann. Han talade alltid om henne med stor tillgivenhet. Han kunde inte komma ihåg sin far; han visste

aldrig om han hade dött eller vad som hade hänt, eftersom hans mor aldrig talade om honom utan att bli bedrövad. Båda familjerna, Jaeger och Martern, hade lämnat Tyskland, när Charles far och mor var barn och kommit till Liverpool. De hade gått i en tysk skola i Liverpool och hade gift sig i Liverpool, så alla deras barn, däribland min man, var födda i Liverpool.

Så kom den tid då Charles brukade följa mig hem. Ibland tog han avsked vid grinden, men efterhand kom han med in. Jag var mycket glad över att ha honom där, men jag var alltid lite ängslig, för jag var rädd att min familj skulle säga någonting ovänligt som kunde sära honom.

Min äldste bror var lik mor och kunde säga hårda och förargliga saker som sårade, och en kväll satte han igång en diskussion vid kvällsmaten. Han trodde han var mycket kvick, men när vi skildes, sade Charles till mig: "Jag kommer inte igen, så var snäll och be mig inte."

Och han kom inte tillbaka på en lång tid. Det gjorde det mycket svårt för mig, för han började ställa krav på mig och bad mig möta honom på bestämda tider i stället för att komma och hämta mig. Jag hade vissa plikter hemma, så att jag ibland kom senare än vad som var uppgjort, och Charles, som alltid var punktlig, tog på sig en förebrående min som skrämde mig. Han beskyllde mig för att bry mig mer om min familj och vad de tänkte än om honom. Jag försäkrade honom att det inte var så,

men han var svår att övertyga.

Lite senare blev vi förlovade, och när jag gick hem med förlovningsringen på mig, kände jag mig inte stark nog att ta emot allt som jag förstod att man skulle säga till mig. Det var kvällsmatdags, och när jag slog mig ned var jag förvirrad och försökte dölja min ring. Mina systrar drog på munnen, men mamma sade på sitt rappa sätt: "Vad är det för fel med dig? Vad är det du försöker dölja?" Så jag måste ut med alltsammans.

Mor sade inte mycket, men hon visade så mycket mer, vilket fick det bästa inom mig att förtorka och drev mig längre och längre bort från min familj. Men jag beslöt mig för att stå på mig. Min yngste bror tycktes vara den ende som kände med mig, och den stora tillgivenhet vi alltid hade haft för varann, fördjupades mer och mer och även mellan min fästman och min yngre bror.

Jag vet att jag bar min fruktan med mig, och det kom mig att förlora en hel del av min livlighet och gjorde mig mycket olycklig. Min fästman brukade säga: "Varför kan vi inte gifta oss och komma bort från allt det här?" Men jag var för rädd. Han bad mig många gånger, så många att han till slut sade: "Du måste gå din egen väg och jag går min, tills du är redo. Men jag vill att du skall veta att jag inte tänker gifta mig med din familj."

Vi såg inte så mycket av varandra på en tid. Vi träffades på bjudningar och konserter och det var svårt att möta alla mina vänner och inte veta vad

jag skulle säga, eftersom alla visste att någonting inte var som det skulle. Men min fästman var mycket lojal vid dessa tillfällen och kritiserade inte öppet min familj.

Tills jag var 21 år fick jag bara en krona i veckan i fickpengar, så jag hade ingen möjlighet att spara, och till och med när jag var betydligt äldre fick jag lov att betala för mig hemma, så jag hade mycket lite över för egen del. Jag hade ingenting som jag kunde kalla mitt eget. Gott om vackra kläder hade jag visserligen, det hade vi alltid, men alla mina vänner som var förlovade och utrustade sig för giftermål, hade så mycket att sätta bo med. På det här sättet tärde fruktan på mina krafter.

Så råkade min fästman ut för en olyckshändelse där han arbetade. Någon spillde vårdslöst träsprit på några spånor och tappade en tändsticka, och det satte eld på verkstaden. Han försökte att släcka lågorna, men hans ögon blev brända. En tid var ingen säker på att han skulle få behålla synen. När hans ögon blev bättre, fick han erbjudande om arbete i staden hos en möbelsnickare, en kväkare, som också hade varit godtemplare, och så började han.

Han bodde vid den tiden hos vänner till mig, som hade en manufakturaffär. De skulle flytta till en annan lokal, som de hade i staden och tog alla varorna med sig. Här såg vi en chans att starta en ny affär, så vi beslöt oss till slut för att gifta oss. Dagen blev bestämd, en söndag morgon klockan åtta. Vigselpresten var en vän till oss.

FAR OCH SON

Beslutet fattades utan att höra min familj, men när jag gick hem den kvällen var jag inte rädd. Jag talade om för mamma vad vi bestämt, och hon insåg att nu kunde hon inte hindra mig. Hon gjorde allt för att göra det trevligt för oss. Hon gav oss många saker till vårt hem, och det var vi mycket tacksamma för.

Min fästman tyckte inte om att slå på stort, så vi hade bröllop hemma i all stillhet. Far blev sjuk och kunde inte vara med, så min äldste bror representerade honom, och det var jag mycket lycklig över.

För min man betydde det en hel del att ha ett eget hem, och vi började bygga det tillsammans. En sak bekymrade mig mycket, och det var att inte själv ha några pengar och vara beroende av min man redan i början av vårt äktenskap. Min familj visste att min man hade pengar, så de var aldrig bekymrade för mig.

Min man och jag började göra vår butik i ordning. Han gjorde hyllor, så att den såg mer modern ut. Det var en gammal butik, men vi fyllde den

med vackra varor och gjorde den så ljus som möjligt. Jag lade ned stor omsorg på att utrusta den, så min man blev förtjust, när han kom hem från arbetet.

Men det här gav mig inte tillräckligt att göra. Jag hade alltid arbetat hårt, och jag saknade de gångna årens intensiva arbete. Vi beslöt oss då för att renovera hattar. Min moster hade just slutat sin rörelse, och min mor hade dragit sig tillbaka tidigare, så vi kallade vår egen hattverkstad "Gamla firman". Vi hade en stor skylt utanför med vårt namn, Jaeger, med stora bokstäver. Vi byggde snabbt upp en stor kundkrets. Alla de gamla kunderna kom från när och fjärran. Färgerier och modeaffärer, stora och små, tog emot hattar, och dem de inte hann med, sände de till oss. Vi gav dem rabatt, och det var ett fint samarbete.

Min man hade studerat kemi och var mycket skicklig i att blanda färger, och på kvällen när han kom hem från sitt arbete, brukade han börja färga hattarna. Vi hade stora hinkar med alla möjliga färger inne på vår gård, och jag förvånades alltid över vilka härliga färger min man fick fram på dessa gamla hattar, som många gånger var slitna och urblekta. Hans namn började bli känt.

Jag arbetade som aldrig förr, därför att nu fick jag forma om och stocka ut hattarna. När det var som brådst hade vi så där hundra hattar i veckan. Vi behövde stockar som passade till hattarna, och min man kunde göra dem efter mina anvisningar.

Min man var fast besluten att sätta in en viss summa pengar på banken varje månad, och det skulle tas av förtjänsten i affären. Han talade aldrig om för mig vad han förtjänade, så jag började känna mig irriterad och blev så småningom omedvetet bitter, eftersom han väntade att jag skulle klara hushållet på så litet. Först trodde jag att det skulle ordna sig, och jag var för stolt för att säga hur jag kände det. Efter några månader stod det plötsligt klart för mig att jag måste be om de pengar som jag behövde varje dag. Min bitterhet växte, därför att jag arbetade så hårt och måste föra kassabok över allt jag tog i affären, summera det dag för dag, redovisa det och sedan få boken att stämma i slutet av veckan. I mitt inre uppreste jag mig mer och mer mot alla dessa krav. Pengarna rann hela tiden in i banken utan en tanke på stackars mig.

Nu märkte jag med stor förtjusning att jag skulle få ett barn och hoppades att det skulle ändra på förhållandena. Nej då, jag var tvungen att få det lilla jag hade haft hittills att räcka till allt.

Vi hade så mycket arbete inne, och jag visste knappast vad jag skulle lova mina kunder, men de lämnade sina hattar, och mor kom och hjälpte till en månad.

Sedan föddes en son den 25 april 1912, och min man visste knappt till sig av glädje. Jag vet att man retade honom en hel del.

Vilket namn skulle vi ge pojken? Både hans farfar och morfar hette George, men vi beslöt oss för

att kalla honom William George, och jag kommer ihåg att min man sade: "Han skall inte kallas Bill eller Billy eller Willie." Så han fick alltid heta William.

De allra första månaderna i pojkens liv var vi båda rätt bekymrade, för han skrek så mycket. Vår läkare var indier och mycket god vän med min man. Han kom som assistent i den äldre läkarens ställe, och eftersom det här var den första baby han hjälpt till världen, så var han mycket intresserad av honom. Han tittade ofta in i butiken, då han gick förbi, och om han såg att jag hade boden full med folk, brukade han stiga in, lägga ned babyn i vagnen och rulla honom till dörren med den kommentaren att han måste ha frisk luft. Doktorn blev bekymrad över att han skrek så mycket. Han ändrade dieten för honom många gånger. Pojken var stark och sparkade med benen och en gång hopjade han ur händerna på mig och hamnade på golvet. Jag kan ännu se hans fars ansikte — han trodde han skulle slå ihjäl sig.

Lite senare kom en vän till mig in och sade: "Jag vet vad jag skulle göra, om det var min baby. Du svältföder honom." Hon hade fött upp en stor familj, och min man hade stort förtroende för henne. När jag blev kallad ut i butiken sade hon till min man: "Låt mig laga lite mat åt honom." Hon tog en liten brödbit och stötte den till en massa med lite hett vatten, och sen kokade hon det med lite smör och socker. När jag kom in från butiken smackade

William med läpparna och såg helt belåten ut. Det var första gången på sex månader som han sov hela natten.

Nästa morgon retade jag doktorn och sade, att läkare vet inte allting. Det behöver inte sägas att William växte och växte, full av liv och hälsa, och beredde sin far och mig mycken glädje. Vi upptäckte att han älskade musik, och när hans far spelade fiol, så brukade pojken ropa: "Mer, mer", fastän han nätt och jämnt hade börjat tala.

Sen började han gå, och han verkade nästan lika bred som lång. Han brukade falla omkull därför att han var så tung upptill.

Under hela den här tiden växte affären mer och mer. Jag hade mycket lite tid att gå ut, så vi hade en flicka som hette Lily, som brukade komma från skolan och gå ut med William.

Så kom kriget 1914, och det gjorde att vi fick mer att göra än någonsin. Jag var ofta uppe med solen och gjorde nästan ett dagsverke före frukost, så att jag kunde ägna någon tid åt min baby också.

Sedan blev min man svårt sjuk, och vi höll på att förlora honom genom förgiftning, orsakad av fisk som inte var färsk. Sjukdomen ledde till ett nervöst sammanbrott. Medan han var så sjuk, kom två män på besök och ville träffa honom. Jag visste att de var detektiver, för jag kände en av dem. Jag frågade dem om det inte räckte med mig, eftersom min man var sjuk. Jag visste att de höll på med att internera tyskar utan engelsk medborgarrätt, och greps

plötsligt av fruktan. När de insisterade på att träffa min man, bad jag dem stiga in och sade: "Om ni har kommit för att föra bort min man måste ni ta mig och babyn också." Det var dumt av mig att vara så rädd, därför att jag visste att min man var född i Liverpool, men jag förstod inte hur han skulle kunna bevisa det.

Detektiven som jag kände sade: "Var inte dum!" När de kom in, viskade min man till mig: "Var inte ängslig. De kan inte göra mig någonting", och han tog fram sitt födelsebevis och sina föräldrars vigselattest. Det var en stor överraskning för dem. Jag skall aldrig glömma deras min. De bad om ursäkt och undrade vem som hade spelat dem det här fula sprattet.

Senare kom det till vår kännedom att en förment vän till mig hade varit på polisstationen, gett beskrivning på en tysk som var i frihet och gett dem vår adress. Hennes båda söner var ute i kriget, och därför hatade hon allt som var tyskt. Något år senare kom hon och bad om ursäkt och blev förskräckt när hon såg hur sjuk min man var. Han måste sluta sitt arbete, så jag hade stort ansvar. Jag måste kämpa för min mans säkerhet såväl som för mitt barns och min egen.

En morgon kom en granne och sade att en folkhop var på väg för att slå sönder våra fönster och fönstren hos en guldsmed mittemot. Han var en tysk som inte var engelsk medborgare och hade bott i staden i fyrtiosex år. Brodern hade tidigare varit

Lord Mayor i London. Min man steg upp från sjukbädden för att gå till guldsmeden och tala om för honom vad som var i görningen, och tillsammans gick de till polisstationen för att underrätta polismästaren. I två år levde vi under polisens skydd. En hel del affärer blev förstörda, men det hände inget mer med vår, fastän folkhopar kom nattetid.

Mina båda bröder blev inkallade, den ene till Royal Air Force och den andre till en infanteribrigad. De var båda i Egypten. En brorson, som var bokhållare i ett stort varulager i Liverpool, lät rekrytera sig vid sjutton års ålder. Man sade åt honom att gå två gånger runt kvarteret, så skulle han bli 19 år när han kom tillbaka! Han skadades svårt av gas i Frankrike och skickades hem dövstum och blind. Men efter en lång konvalescenstid blev han frisk igen och är nu direktör i samma firma.

Förföljelserna tilltog. Folk brukade ropa, när de gick förbi mig och såg mig i butiken eller ute på gatan: "Tyskdjävul." En dag när en kvinna gjorde så, följde min man efter henne till hennes hem och sade till henne: "Kalla mig vad ni vill, men jag tål inte att min hustru blir förföljd på det här sättet." Efter en tid kom hennes man sårad hem från kriget, och de kom tillsammans in i vår butik för att köpa något åt henne. Hon bad om förlåtelse, och vi blev vänner. Många av våra vänner ville att vi skulle byta namn och kalla oss Hunter, som är den engelska översättningen av Jaeger, men min man sade: "Varför skulle jag göra det? Jag skäms inte för

mitt namn." Så vi fortsatte att heta Jaeger.

Vår unge son blev utsatt för liknande behandling både i skolan och när han lekte med sin trehjuling. En dag knuffade några barn ner honom från cykeln och kallade honom en liten tyskdjävul. Han sprang in till sin far och sade: "Pappa, är jag en liten tyskdjävul?" Hans far sade: "Än sen då?" På sitt charmiga sätt svarade pojken: "Det skulle jag gärna vara, om du och mamma är det."

När han var åtta år började han i läroverk. Han var en stor och kraftig pojke för sin ålder. Fars och sons tillgivenhet och öppenhet mot varandra var det mest uppfriskande jag någonsin sett eller varit med om, och blev allt djupare.

Min kärlek var uppriktig, men jag kunde inte visa den på samma sätt. Jag vet att jag aldrig gav uttryck åt den djupa kärlek jag kände för min man och min pojke. Jag förstår nu hur särskilt min man längtade efter den, och jag kan inte uttrycka vilken smärta jag känner. Som sagt, vänskapen mellan William och hans far var det mest uppfriskande jag någonsin erfarit. Man kände den. Alla som såg dem, kände den också. Var de än var, så gick de på samma sätt och såg lika ut och hade samma egenheter.

Det var ett par tre kilometer till skolan, och fadern fann nöje i att gå med sonen, ibland en del av vägen och ibland hela vägen, och brukade gå och möta honom efter skolans slut och bli god vän med pojkarna på vägen.

OROLIGA DAGAR

Vår affär låg mitt i ett industriområde. Till höger låg ett bryggeri och skummet från ölet blåste längs trottoaren. Lite längre bort låg Christies hattfabrik, där flera hundra män och kvinnor var sysselsatta med att göra herr- och damhattar av filt och skicka ut dem över hela världen. Till vänster låg Smiths bomullsväveri, där det tillverkades handdukar och bomullstråd. En bit därifrån låg ett annat väveri, där det bara tillverkades handdukar.

Första tiden vi bodde där hade männen träskor och kvinnorna träskor och schalar. Arbetet började klockan 6. Men längre fram var kvinnorna, unga och gamla, eleganta i kulörta strumpor och högklackade skor. Det hade kommit en ny typ fabriksflickor. Många av dem var våra kunder. En del av arbetarna hade lång väg till arbetet, började klockan 8 på morgonen och hade sin lunch med sig. I de små husen runt omkring lagade man te åt dem för en femtiöring i veckan.

Vi hade många vänner bland de här arbetarna, och ingenting roade min man mer än att gå och besöka dem i deras hem. När han gick lyfte han på

hatten, som tack för all vänlighet de visade honom. De var förtjusta över hans besök, och han hade verkligen ett mycket vinnande sätt. Även i det här fallet liknade William sin far, när han lyfte på mössan. Alla höll av honom och kallade honom "vår pojke".

Till det yttre verkade allting bra, men innanför hemmets fyra väggar var det inte alltid så bra. Vi ville alla tre ha vår vilja fram, och det smög sig ofta in oenighet mellan oss. Man tog för givet att jag skulle skaffa hem och laga maten och ha den färdig i rätta ögonblicket, även när jag hade varit i affären hela förmiddagen. Om jag ville gå och hälsa på min far och mor, måste jag be om lov och blev tillsagd att vara tillbaka på bestämd tid. Jag är övertygad om att allt det här kunde ha varit annorlunda, om jag hade tagit det på rätt sätt, men jag var för stolt för att säga något på den tiden. Så jag gick och bar på alla möjliga reaktioner, och när jag inte kunde hålla dem nere längre, blev det en stor explosion, och vi brukade båda säga hårda ord till varandra, en del sanna och en del osanna. Sedan talade vi inte med varandra på flera dagar, och när vänner kom på besök, försökte vi bevara skenet, vilket gjorde oss båda onaturliga.

Jag var i allmänhet den som bad om förlåtelse, men det varade inte. Detsamma hände om och om igen. Grundorsaken var pengar. Jag minns att jag en gång sade: "En dag kommer du att ångra hur du behandlar mig. Fastän du befriar mig från hy-

ror och skatter, så kan vi inte leva på luft. Du väntar att jag skall göra det omöjliga. Du kan ju ändå inte ta dina pengar med dig i graven." Jag tänkte alltid på att familjen Jaeger hade pengar och att jag var beroende av dem. Det förargade honom ibland så att han gick ut, och i den stunden ville jag inte se honom igen.

Men så fort han hade gått, ångrade jag mig, och när han kom tillbaka sade jag till honom hur väldigt ledsen jag var och bad om förlåtelse för allt jag hade sagt. Men det kom inte någon ursäkt från honom.

Sedan var allting bra en tid. Han kom nästan aldrig hem utan en påse med frukt eller något liknande. Kriget pågick hela den här tiden. Min far brukade titta in till oss, men jag lät aldrig honom eller någon av min familj veta något om denna sida av vårt hemliv.

Min mans hälsa var bräcklig. Frukten att vara tvungen att gå ut i kriget framkallade den ena nervkollapsen efter den andra, och han behövde därför mycket omsorg från min sida jämte allt annat jag hade att göra. Ibland kom William och jag ihop oss, för han hade också en stark vilja. Han disputerade och retades avsiktligt med mig för att få mig arg. När vår brorson från Liverpool skickades till Manchester för att återhämta sig från gasskadorna, så bjöd han nästan varje dag några av sina soldatkompisar hem till oss på te. Det gav min man någonting att göra och att tala om. Det var just vad

som behövdes, och det beredde William mycken glädje. Det var det bästa han visste att ha huset fullt av folk. Han brukade duka tebordet när han var helt liten.

Vår vän, den indiske läkaren, hade flyttat till en annan del av staden, så vi hade nu en annan doktor som brukade komma in och besöka min man varje dag. Charles' hälsotillstånd oroade mig mycket, och jag tyckte att doktorn inte förstod vad det var för fel med honom, men min man hade stort förtroende för honom.

Vid den här tiden blev William en duktig pianist. Han fick sin far att sjunga och spela fiol för att pigga upp honom. Han brukade ackompanjera honom, och de höll på i timtal.

Vi hade många vänner i Frälsningsarmén, särskilt bland officerarna. Min man hade lätt att bli god vän med människor, och vårt hem var känt som huset med öppen dörr. Frälsningsarmén låg inte långt borta, och vi gick ofta dit. Många gånger sjöng jag där, och William ackompanjerade mig. Jag minns att jag stod och sjöng vid ett särskilt möte en söndag eftermiddag, när till min stora förvåning min far steg in. När mötet var över, var jag ivrig att föreställa honom för alla mina vänner, och jag fick höra att han ofta besökte dem och ledde en del möten. För första gången kom de underfund med att jag var hans lilla dotter Annie, som för så många år sedan hade varit anledning till att han avgav löftet.

En annan intressant sak hände. Det kom en ny rektor till läroverket, och han upptäckte Williams musikaliska begåvning. Tillsammans satte de upp en orkester som William övade. Det gavs en konsert på skolan, och William som nu var 16 år, ledde den. Det glädde mitt hjärta att se aulan fullpackad med föräldrar och vänner, som kommit till den första konsert som gavs av skolorkestern, och ännu mer att se dirigenten med svett i pannan och flaxande slips. Ibland var jag orolig för att han skulle slå fel.

Sedan kom den tid då 45-åringar som min man inkallades till prov för krigstjänstgöring. Han fick gå genom mycket svåra prov. Inspektören hade försummat att ge militärläkaren det brev som vår doktor hade skickat angående hans hälsotillstånd. Vid slutet av testen var han fullkomligt utmattad. Som följd därav befriades han från varje slag av militärtjänst. Han blev gradvis invalid.

Läkaren rådde honom att fara till ett konvalescenthem, och han var borta i sexton veckor. Det kostade en hel del pengar. Han brukade säga: "Jag tycker inte du skall ge ut så mycket pengar för mig. Du kommer att behöva dem en dag." Jag vet att han var bekymrad för att pengarna, som han hade hoppats kunna spara för vår ålderdom, minskade mer och mer. Han var faktiskt mycket sjuk, och fastän vi hade fyra specialister, kunde ingen av dem ställa diagnos på hans sjukdom. Han kom hem och var bättre en tid.

Sedan började vi se en ytterligare förändring. Han blev allt svagare och tycktes tyna bort inför våra ögon. Vi skaffade en annan specialist, en av de bästa i Nordengland, och denne sade att fastän min man led av anemi, var den inte pernicios utan det fanns hopp om hans tillfrisknande. Därför fördes han till sjukhuset för särskild behandling av denna specialist. Men det var för sent. Han levde bara nio dagar. Man fastställde dödsorsaken till ett farligt slag av anemi, som man inte kunde bota på den tiden. Nu har man funnit botemedlet.

Detta förändrade Williams liv. Han förvandlades från pojke till en man som axlade sitt nya ansvar med förvånande mogenhet.

Min man hade inte tyckt om att skriva testamente. Han hade sina egna funderingar om testamenten och försäkringar, men på grund av dispyter i sin egen familj om pengar som testamenterats till dem, gjorde han ett testamente som gav allt åt William och mig. Ja, nästan det sista han sade, innan han dog, var: "Jag vet att du kommer att använda det på rätt sätt, och jag vet att du inte kommer att låta någonting stå i vägen för William." Han tänkte på Williams utbildning till pastor, eftersom det var det han ville bli. Han visste att jag skulle göra allt jag kunde, alldeles som han själv skulle ha gjort.

Sedan kom bevakningen av testamentet, och i stället för att lägga det i händerna på en advokat, som tog ett enormt arvode, upptäckte vi att det fanns firmor i Manchester som åtog sig saken utan

alltför stora kostnader. Vi måste göra bouppteckning och värdera möblerna och butiken i dess dåvarande skick. Vi gjorde det tillsammans, och advokaten, som firman skaffade oss, var till stor hjälp. Det hela ordnades på kort tid, och vi behövde bara betala en liten summa.

William var nu nitton år och hade slutat skolan. Han hade fått ett stipendium för att studera vid Londons universitet, och han for till London för att gå igenom en inträdesprövning vid baptistseminariet vid Regents Park. Han klarade den och kom in, och så började ett nytt liv för honom.

Vad mig beträffar var jag ensam. Det var inte lätt. Man kunde köpa hattar billigare nu. Omsättningen hade gått ned en hel del, och det var hård konkurrens, därför att andra, stora firmor, hade kommit till staden. Nu kom det faktiskt mycket litet pengar in i affären, tills det slutligen krympte till nästan ingenting. Jag behövde inte mycket själv, men jag måste skicka en del till William. Detta måste tagas från vårt lilla kapital i banken, och till slut kom den dag då jag måste börja använda bankkontot även för mina egna behov.

Utgivarens anmärkning: Vänner som besökte Annie vid denna tid har berättat att när de kom, brukade hon alltid laga en kopp te åt dem men själv vägra att ta något under förevändning att hon inte var törstig. Men det var helt klart att hon inte hade råd med det och inte fick tillräckligt att äta. Andra vänner talade om för Bill hur det stod till med hans

mor, och han reste hem till henne. Men hon dolde för sin son hur det egentligen var fatt, eftersom hon inte ville oroa honom eller lägga några hinder i hans väg.

JAG SÄLJER BUTIKEN

Under tiden hände något med William som skulle ändra hela inriktningen av hans liv, och även mitt. Han hade i sitt college träffat några unga män som berättade för honom om Moralisk upprustnings världsarbete, eller Oxfordgruppen som det kallades på den tiden. Det var 1932. William hade alltid varit intresserad av världshändelserna.

Vid ett möte hörde han människor tala om behovet i världen — särskilt behovet av att förvandla folken genom att förvandla individer. Han hörde människor citera en del ord av Frank Buchman, grundaren av detta världsomfattande arbete, sådana som: "Var och en vill se den andra annorlunda. Varje folk vill se ett annat folk annorlunda, men var och en väntar på att den andre skall börja. Varför inte börja med dig själv och ditt folk?" — "Gud har en plan för varje människa." — "När människan lyssnar, talar Gud."

Ett veckoslut kom William hem för att hälsa på mig. Han var så fylld av sina nya upptäckter, att jag nästan tappade andan.

"Mamma", sade han, "varför talade du inte om

för mig vad jag skulle komma att möta i en stad som London, vilka frestelser jag skulle råka ut för?" Jag skäms över att säga att jag inte hade något svar. Inte ens när han var liten pojke hade jag tänkt på att vinna hans förtroende i fråga om alla de problem som barn råkar ut för. Förhållandet mellan pojkar och flickor nämndes överhuvudtaget inte i vårt hem, och därför kände varken hans far eller jag till hans dagliga problem.

Sedan berättade han för mig om Moralisk upp- rustnings fyra normer som man prövar sitt liv med — absolut ärlighet, renhet, osjälviskhet och kärlek. Han sade att om man ärligt lyssnar till det som ligger djupast i ens hjärta, så talar Gud till en. Man skulle börja med att vara ärlig på de punkter, där man *inte* levde upp till dessa fyra normer. Han sade till mig att den mänskliga naturen kunde för- vandlas, och att människor kunde sluta att vara själviska och börja leva för någonting stort.

Allt det här berörde mig illa, och jag blev lite arg. Jag svarade ögonblickligen: "Det är OK för ungdom, men jag behöver det inte." Jag vägrade att bli indragen. Jag hade ju i över 40 år tagit aktiv del i kyrkans arbete och undervisat i söndags- skolan. Jag visste att världen behövde bli annor- lunda, och jag gjorde alltid vad jag kunde.

Men den första kvällen satt vi uppe länge, ända till klockan 3, och samtalade så som vi aldrig hade gjort förut. William fortsatte att tala om för mig hur han hade sin "stilla stund" varje morgon för

att få Guds ledning för dagen. Han sade att han skrev ned de tankar han fick, så att han inte skulle glömma bort dem.

Jag var inte intresserad i det här med att skriva ned. Jag tyckte det var dumt.

Då föreslog min son att vi skulle lyssna tillsammans, och jag tyckte att det kunde vi väl göra. Den enda tanke jag fick var att vara ärlig. Jag visste att det betydde att vara ärlig om ekonomin, därför att när jag en dag gick genom räkenskaperna, så fann jag att vi levde på vårt kapital, och det skrämde mig verkligen. Jag hade inte talat om det för min son, för jag ville inte oroa honom. Något jag alltid var tacksam mot min man för, var att han aldrig tillät sig att stå i skuld.

Men nu talade jag om för min son den tanke som jag hade fått, och han sade vad jag visste han skulle säga: "Varför har du inte talat om det för mig förut?" Min stolthet var orsaken, och jag skäms att tänka på vart min stolthet kunde ha lett mig, om jag inte hade råkat på dessa fyra normer och mött utmaningen att vara absolut ärlig om saker och ting som jag länge hade känt i mitt hjärta men hållit undàngömda.

Jag var verksam i Liberala kvinnoförbundet, KFUK och Kvinnornas nykterhetsorganisation. Jag brukade hjälpa till i kommunal- och riksdagsval och gå från dörr till dörr och agitera för den man eller kvinna jag ville se vald. Med dessa nya idéer som min son gav mig, började jag förstå att fastän

jag hade tagit mycket ansvar i mitt liv jämsides med mitt församlingsarbete, så var det inte i relation till någonting och ledde liksom allt annat välment arbete inte någonstans.

Det förändrade i själva verket ingenting, därför att det inte gick till roten av det som gör människor själviska. Vad var det för glädje med att jag undervisade i kyrkan utan att vara istånd att hjälpa människorna där med de reella problem som mötte dem varje dag? Alla i min närhet hade problem med pengar, sprit och bitterhet, gräl och strid i hemmet, rebelliska barn. Ändå talade ingen om för dem att de kunde ändra på sig.

Jag talade om för min son vad jag hade dolt för honom om vår ekonomiska ställning. Det var svårt att göra, för jag var en mycket stolt kvinna, men efteråt kände jag stor befrielse från fruktan och bekymmer. Vi kom fram till en ny ärlighet, som gick mycket djupt; min son var mycket fast mot mig och sade: "Från och med nu, mor, kommer inte du först i mitt liv. Gud gör det." Jag tyckte inte riktigt om, när han sade det, men jag visste att han hade rätt, och jag var tacksam för hans eld och övertygelse och hans visshet om den väg han nu måste följa.

Vid 3-tiden på morgonen efter vårt första djupgående samtal böjde vi knä i vårt lilla rum och bad till Gud och gav honom vårt liv på ett nytt sätt. Mitt hjärta sjöng av glädje, därför att jag, utom denna öppnhet med min son, kände att var och

en av oss nu hade en stor uppgift att fylla.

Det var följande dag, när jag stod i dörren till vår butik, som en av mina grannar gick förbi och när hon såg på mig, sade hon: "Fru Jaeger, vad har hänt med ert ansikte? Det är så annorlunda?" Då sade jag: "Kom in, så skall jag tala om det för er." Jag berättade för henne om mitt samtal med William, om att vara ärlig och om vikten av att ta itu med sig själv i varje situation.

Hon sade: "Tror ni att jag kan bli annorlunda?" Och jag sade: "Varför inte? Om ni vill lyssna och vara ärlig med era djupaste tankar." Vi var stilla, och efter ett ögonblick sade hon att hon hade en tanke — att sluta tjata på sin man. De hade sju barn, och både hon och hennes man drack mycket och spelade, och det gick till och med så långt att de pantsatte barnens kläder för att få pengar att spela bort. Hon sparkade en av sina pojkar, när han inte gjorde som hon ville.

Varje dag lyssnade jag nu till Gud och skrev ned de tankar han gav mig. Jag talade om för alla mina grannar vad jag hade upptäckt. I en ingenjörns hem blev alla, far, mor, en dotter och tre söner, fullkomligt annorlunda. En vecka kom det 15 personer till mitt hem för personliga samtal om sina problem, och vi kunde hjälpa varandra. Så en dag fick jag den tanken att jag skulle bjuda hem borgmästarens¹⁾

1) Stadsfullmäktiges ordf. har i England och USA titeln borgmästare.

fru. Det höll på att skrämma livet ur mig. Jag talade igenom det med en av mina vänner, och hon tyckte det var en god idé. Borgmästarens fru accepterade och kom på te tillsammans med flera andra damer i staden. De tycktes glada över att höra om vad jag gjorde och tackade mig mycket varmt för att jag bjudit dem.

Jag fann att jag inte var ensam längre. I själva verket var mitt liv så verksamt att jag knappt hade tid att hålla kontakt med alla människor som behövde min omsorg.

En morgon några månader efter det att allt detta nya hade börjat, fick jag en klar och chockerande tanke: "Var jag villig att sälja hem och af-fär?" Detta fyllde mig med sådan skräck att jag nästan sackade ihop. Jag ville inte göra det. Jag älskade vårt hem, och om jag gjorde något sådant, skulle all vår materiella trygghet vara borta. Till en början vägrade jag att nämna det för någon. Men min hälsade började lida av att jag behöll det för mig själv, och mina vänner skrev till min son vid seminariet att de var säkra på att jag dolde någonting.

Då kom min son hem på ett nytt besök, och när jag talade om min tanke för honom, sade han: "Mamma, jag är alldeles säker på att Gud inte skulle be dig göra detta, om han inte hade en plan för dig. När du är villig lyda hans ledning, så vill jag du skall veta att jag är redo att taga steget med dig." Så det tog bort en hel del av min fruktan. Det betydde att vi inte skulle ha någon materiell säker-

het och att jag kanske skulle ge mig ut i stora världen och lära känna många fler människor, fastän jag aldrig hade varit mer än fem mil utanför Stockport.

Till slut blev jag villig att sälja allting, och allt vi fick var 40 pund (ungefär 800 kr. i den tidens valuta). Jag visste att Gud ville att jag skulle sälja, och det var det enda som betydde något.

FRÅN DÖRR TILL DÖRR

Jag for till London för att bo hos några vänner till William under en semester på två veckor, och jag kom aldrig tillbaka till min hemstad för att bo där.

Kort efter min ankomst till London inbjöds jag att bo hos en tandläkarfamilj med två söner och två döttrar, alla vuxna. De bodde i North Finchley, en hygglig familj som gick i kyrkan, men de hade också sina problem med fruktan för framtiden. Genom att tala ut om sin fruktan fann de tillsammans lösningen.

Det var vid den tiden som jag började förstå vad som var Guds plan för mig. Det var att bo i hem där det fanns samma slags problem som jag hade haft i mitt eget. Gud hade så förnyat mitt liv genom att ta bort all fruktan för framtiden och för vad folk tänkte och gett mig sådan ny tillförsikt och kraft att jag vid 60 års ålder blev yngre och yngre i stället för att bli en liten förtorkad gumma som linkade iväg med en käpp, vilket jag säkert hade blivit. Jag var frisk och kände mig som en 40-åring. *Utgivarens anmärkning:* Det var vid den här tiden som Annie hade sitt första sammanträffande med

Frank Buchman. Det skedde i Oxford Union Debating Hall (en känd byggnad i Oxford, där många ledande statsmän som studenter gjort sitt första offentliga framträdande. Övers. anm.). Dr Buchman ledde ett stort möte med omkring tusen människor. Tre gånger steg Annie upp för att tala, och tre gånger kom någon annan före henne. När mötet närmande sig sitt slut, tyckte hon att hon hade gjort sitt bästa, och inget mer med det. Men just som Frank Buchman höll på att avsluta mötet, såg han sig omkring och sade: "Det är någon där borta som har stigit upp tre gånger för att tala. Vi måste höra från er."

Så Annie stod upp på darrande ben.

"Vem är ni?" sade dr Buchman.

"Jag är Annie Jaeger, Bill Jaegers mor."

"Ni måste komma hit upp och berätta allt för oss, om ni är Bills mor", sade han, gick ned från estraden och ledde henne upp vid handen. Han fick henne att berätta hela historien om hur hon hade lämnat sitt hem och sin butik och börjat bygga ett lag av arbetare i Londons East End.

Nästa morgon inbjöd dr Buchman henne till ett tidigt morgonmöte och fick henne att tala igen. Nu började han bygga på henne mer och mer. Hennes uppriktighet, enkelhet och realism vann alla, när hon än talade. Vad hon hade att säga passade lika bra för städerskan, adelsdamen och affärsmannen. Och från och med nu till sin död i Philadelphia i Amerika var hon ständigt eftersökt. Människor vil-

le att hon skulle komma som gäst i deras hem och att hon skulle tala vid samlingar, i West Ends salonger, i rådhus och i massmöten.

Annie fortsätter historien:

Under tiden hade min son avslutat sin utbildning vid seminariet och fick kallelse till en församling. Till en början tycktes det riktigt att antaga erbjudandet. Det var vad han hade arbetat för, och vad hans far hade velat. Han var nu 23 år. Men under sina tre år vid universitetet hade han arbetat hårt med Moralisk upprustning och började känna att han kanske behövde åtaga sig någonting riktigt revolutionärt. Han hade alltid känt djupt för de fattiga förhållandena i Stockport och blivit upprörd över att så många, som kom in i stadsfullmäktige, tycktes glömma dem som hade valt in dem. Han hade också lidit mycket av de konflikter och dispyter vi hade i vårt hem. Nu hade han nästan avslutat sina studier och kände att hans kallelse var att taga ansvar för Englands och världens arbetare. Han ville experimentera ut hur man kunde förvandla samhällets struktur men på samma gång förändra människorna och deras motiv, så att de levde ut vad de talade om.

Så här skriver han i ett brev från den tiden: "En grupp människor och jag själv har fått tanken att jag skulle börja mobilisera arbetarklassen i det här landet med början i East End. Jag har känt mycket bestämt att Gud vill att jag skall göra någonting för arbetarna.

Att bege sig till East End blir — mänskligt sett — svårt, för det kommer inte att ge någon ekonomisk säkerhet. Men jag tror att detta är vad jag är ämnad att göra. Jag känner faktiskt redan ett ganska stort antal människor där, och jag ser var jag skall börja mitt arbete.”

I ett annat brev skrev han: ”Jag har aldrig fått arbeta så hårt i mitt liv. Jag ser nu mycket klart vad jag måste göra. Jag har arbetat efter tre linjer. Det finns ungefär 500 män som arbetar med Moralisk upprustning i London, och det betyder att sörja personligt för dem och sätta dem i aktivitet i fabriker, kontor och alla möjliga arbetsplatser. Vi hade ett möte med 1 200 unga män nyligen i London.

Jag har också tagit ansvar för att träna dem som for till lägret i Birmingham, där Lord Salisbury talade — mellan tre och fyra tusen.

Vidare har jag gjort specialarbete i East End. Flera arbetsgivare har bett oss tala till sina anställda i fabriker. Jag träffade 50 hamnarbetare för någon vecka sedan. En järnvägstjänsteman inbjöd hela sitt kontor till biljardrummet i ett ölkafé, en ingenjör vid gasverket ordnade likaså ett möte för sin personal. Borgmästaren i West Ham ger en offentlig mottagning i rådhuset den 8 maj. Jag åt middag med en parlamentsledamot, borgmästaren och förre borgmästaren i en annan stadsdel i East End förra veckan. De är alla intresserade av vårt arbete.

Jag har också arbetat i fabriker. En arbetsgivare i London inbjöd ett hundra av sina unga män att

fara till Birmingham som hans gäster. Under de senaste tio dagarna har jag varit i Birmingham och besökt fabrikerna. Jag träffade direktörerna för cirka åtta fabriker, som satte oss i förbindelse med sina anställda, eftersom de ville att de skulle komma och tränas i vårt läger. En stor fabrik som sysselsätter 8 000 människor, sände nyheterna om vårt veckoslut via högtalaren till hela fabriken.”

När tiden var inne att han måste fatta sitt beslut angående kyrkan, minns jag att jag sade till honom: ”Det är du som ska bestämma, men den här gången tar jag steget med dig.” Beslutet blev att inte taga församlingstjänsten men att flytta till West Ham i East End, där engelska arbetarrörelsen föddes. Vid den tiden bodde tre miljoner människor i East End, och det rådde svår fattigdom och arbetslöshet. Två familjer erbjöd sig att taga emot oss i sitt hem, och vi bodde en tid hos vardera.

Jag började förstå vilket privilegium det var att veta att Gud hade kallat oss att vara omskapare av världen. Så många människor talar om sina ideal, men jag höll på att lära mig Moralisk upprustning inte så mycket som ett ideal utan som en verklighet, inte som en åsikt utan som någonting som fungerar.

Jag är övertygad om att Gud har en plan för vanliga människor som beslutar sig för att lyda honom och inte sina egna begär och önsknings. Men en sak är jag säker på — ingen av oss kan få det här livet på billiga villkor. Man måste betala ett pris.

Det svåraste Gud bad mig att göra var att ge honom min vilja, och när jag gjorde det av hela mitt hjärta befriade han mig från all fruktan. Han gav mig något som är mycket svårt att beskriva, men det gav mig viljan att kämpa för att göra världen annorlunda. Jag vet att det är något som ingen kan taga från mig.

Jag är säker på att detta är svaret på all den ångest och allt det begär, som binder människor i hat mot varandra och splittrar dem, så att de inte tar ansvar för världen.

Om Gud kunde förvandla mig, så kan han förvandla vem som helst. Det är bara en fråga om att vara villig att tillstå var vi behöver ändra oss, i stället för att alltid se var den andre har fel. Så många människor höll på att förändras i East End, att jag mer och mer insåg betydelsen av sunda hem. Det är i hemmet som allting börjar, på gott och ont. Och om vi inte lever riktigt och osjälviskt i hemmet, är det ingen mening med att hålla tal för andra om hur de bör leva. Allteftersom arbetet i East End växte, blev människor från hela London mer och mer intresserade av vad som hände och stödde arbetet ekonomiskt. Ingen fick någon lön. Folk tog emot oss i sina hem och gav oss mat och tak över huvudet. Jag har sovit i fem olika hem under en vecka och bott i över två hundra hem av alla de slag, hos rika, medelklassen och de allra fattigaste. Men samma problem — fruktan, själviskhet, begär och avund finns lika mycket hos dem alla.

Jag brukade taga med fruarna som jag bodde hos, på besök, så att de också lärde sig att "gå från dörr till dörr". De träffade folk i deras hem, blev vänner med dem och berättade om Moralisk upp- rustnings syften och program. Vi besökte fruarna till East Ends fyra representanter i parlamentet. Sedan hälsade vi på borgmästaren, som råkade vara en kvinna, och hon hjälpte oss på allt sätt att få träffa fruarna till kommunens ledare. Fullmäktiges fruar tog emot oss mycket hjärtligt. Vi började också besöka hemmen i det distrikt där jag bodde och blev god vän med husmödrarna. En del var glada att se oss, andra inte!

Jag minns hur vi knackade på dörren till det första huset på en gata där det måste ha legat 50 eller 60 hus på vardera sidan. När dörren öppnades, tittade frun misstänksamt på oss. Vi frågade om hon hade hört om Moralisk upp- rustning, och hon sade "Ja", men hon förstod inte vad det var. Min vän- ninnan, som var med mig, berättade hur hon just ha- de räddats från skilsmässa genom att på allvar tala genom problemen med sin man, och tillade: "Vi är tacksamma för att dessa människor visar oss hur vi kan leva dag för dag på en kärleksfull och osjälvisk basis i stället för att driva vår egen vilja igenom, och om det inte lyckas, gå ifrån varandra i vredes- mod. "För all del", sade kvinnan, "vi lever inte på det sättet här, och jag har inte agg mot någon".

Det var tydligen ingenting att göra! Men när vi skulle gå, kom vi ihåg att en fru i närheten hade

sagt, att om någon av dem som vi besökte ville höra mer om Oxfordgruppen, kunde vi träffas i hennes hem, så skulle hon bjuda på en kopp te. Så vi talade om det för vår nya vän och inbjöd henne. Ni skulle ha sett hennes ansikte, när vi nämnde namnet. ”Dit kan jag inte gå”, ropade hon. ”Det är min svägerska, och jag har inte talat med henne på åtta år.” Hon tycktes inte anse att det var agg!

Vi blev till slut goda vänner, och hon och svägerskan försonades och ställde tillräta allt de hade tänkt och sagt om varandra. Deras förändring påverkade hela gatan, och många hem blev annorlunda.

Sådana här saker hände på olika håll i stadsdelen, och man började känna verkan av det. Det tilltalade inte alla. Många var misstänksamma mot oss, för de ville inte ändra sig.

Ett annat hem som vi besökte hade fyra barn. Fadern hade varit arbetslös en längre tid, och han kom till vårt första möte i rådhuset. Han satt där och tog in alltsammans. När mötet var över, gick ett par män bort och pratade med honom. Tydligt spelade han bort en hel del pengar, var arbetslös, talade aldrig om för hustrun hur mycket han fick i understöd, och därför var det alltid stridigheter. Han sade till männen: ”Gud skulle inte tala till mig, jag har varit för svår mot min familj och ville inte ta arbete, när jag kunde få.”

De pratade med honom nästan till midnatt. De sade: ”Är ni villig att ge Gud en möjlighet att tala

till er?" och han sade: "Ja." Det enda Gud sade till honom var att gå hem och vara ärlig mot sin fru. Utan att veta någonting om detta besökte min vän och jag hemmet nästa morgon, och där stod hustrun med tårar i ögonen. "Jag kan inte förstå vad som kommit över Ted", sade hon. "Han kom hem från mötet i går kväll så annorlunda och bad mig om förlåtelse för att han inte varit ärlig mot mig om pengar och för att han pantsatt saker för att få mer pengar." Ofta hade han tagit lakan och filter från sängen och till och med pantsatt barnens kläder för att satsa pengar på hästar och hundar.

På ett par dagar kom en stor förändring in i det hemmet. Hustrun hade också gjort många saker som hon visste var fel. Hon sade att hon ibland blev desperat och tog ett barnförkläde eller en skjorta och sålde det för en slant, så att hon kunde spela och kanske få mer pengar. Ofta gick hon bort och skvallrade och lät hem och barn bli lidande. Allt det här ställdes till rätta mellan dem med resultat att många hem förändrades runt omkring dem.

Allteftersom fler och fler människor ändrade sig på det här sättet, började vi bygga ett lag, så att de kunde arbeta tillsammans och förändra sin stadsdel. Vi hade vår mötesplats i biljardrummet i en pub, som hette "Kungens Huvud". Värden och hans hustru var mycket intresserade av allt vi gjorde. En del av oss brukade äta lunch där och träffade många människor.

Dagarna blev mer och mer upptagna och spän-

nande, därför att så många var angelägna att förändra sitt samhälle och ivriga att taga del i arbetet. Några av husmödrarna brukade träffa en del av kvinnorna i laget en gång i veckan i West Ham Park och berätta för varandra vad som hänt i deras hem, sedan vi träffades sist. Många upplevde en ny ärlighet och nytt förtroende i sina familjer, därför att de inte var diktatorer längre. De hade så litet pengar att hushålla med, och många visste inte hur de skulle använda dem på rätt sätt, så vi brukade överlägga med dem om bästa sättet att använda det lilla de hade. De hade den tokiga idén att betala en försäkring för varje familjemedlem, så att de skulle ha ordentligt med pengar för en stor begravning med kalas, och liknande saker som inte alls var praktiska, i stället för att göra upp en budget för de dagliga behoven.

Många gånger värkte det i mitt hjärta för dem. Jag minns ett morgonbesök i ett hem. Jag visste inte om man skulle be oss stiga på, för modern var inte angelägen att träffa någon av oss. Hennes man hade varit en besvärlig människa, och de hade tretton barn. Hon var tjatig, en inbiten rökare, hon drack och spelade bort pengar. Men mannen höll på att ändra sig. Han hade bett henne om förlåtelse för att han hade varit oärlig, och ett nytt förhållande hade börjat, men det hela oroade henne, så att hon inte ville träffa oss. Nåväl, den här morgonen knackade jag på utan att veta hur jag skulle bli mottagen, men man bad mig stiga in.

Det fanns bara två stolar, såvitt jag kunde se. På den ena var sitsen borta, och den andra, sade hon, var för smutsig att sitta på, så hon lade en tidning på den. Jag stannade ett par timmar, och vi blev goda vänner. Hon berättade om sin familj — en förtjusande familj var det, en del av barnen såg verkligen bra ut. Vilken mamma som helst skulle ha varit stolt över dem, om de hade haft en gnutta kärlek i sig. Hon hade mycket litet kläder att gå ut i, för de andra var pantsatta. Efter hand som hon började förvandlas, såg hon hur mycket hon hade försummat sin familj. Jag fortsatte att besöka henne regelbundet och gjorde ett eller två besök i veckan. Så småningom slutade hon röka och dricka och såg fram emot mina besök. I några veckor gick jag varje morgon för att få tid att tillsammans med henne lyssna till Gud för att finna hans plan för henne och hennes hem. När det sedan var bjudning i ett annat hem, brukade hon bli inbjuden, och efterhand blev hon en ny maka och moder.

Sedan sade hon en dag: ”Jag vet att om jag skall vara till någon hjälp för min man och mina barn, måste jag själv lyssna till Gud och finna hans plan för vårt hem.” Den eftermiddagen böjde hon och jag knä tillsammans vid ett litet bord i hennes kök, och hon gav sitt liv till Gud och bad honom förlåta hennes många synder. Medan hon bad, kom mannen in och böjde också knä vid bordet. De bad tillsammans, och var och en bad om förlåtelse. Det var början till ett gemensamt nytt liv. Det var en ska-

kande upplevelse för mig såväl som för dem.

Under den här tiden besökte jag ofta tolv hem om dagen, naturligtvis utan bil. Man gick eller tog en buss. Ibland gick jag in i Svan-baren med endast 25 öre på fickan och åt en bulle, utan smör, och drack en kopp te till lunch. Min son William och jag visste aldrig var vi skulle taga pengarna ifrån, men vi lät inte det hindra oss från att gå och söka upp människor. Man började då se hur vi levde och ville hjälpa oss.

Borgmästaren i West Ham, rådman Daisy Parsons, gav en kväll en middag, till vilken fem andra borgmästare kom. Borgmästarna började förvandlas. Stadsfullmäktiges vice ordförande i East Ham, Fred Welch, gick hem och bad sin fru om förlåtelse. Han bad också sin dödsfiende i sitt eget parti i stadsfullmäktige om förlåtelse. Tydligen var det så att när någon av dem tog till orda i stadsfullmäktige, stod alltid den andre också upp och talade, bara för att retas, fastän de var i samma parti. Den andre ledamoten hade inte talat till ordföranden i sin krets, en kvinna, på 18 år, så han gick till henne och bad om förlåtelse. Hon nästan svimmade. Detta skapade en ny atmosfär i stadsfullmäktiges sammanträden. Under perioden just före kriget 1938 började genom förändringen i dessa män och kvinnor båda partierna att kämpa tillsammans för vad som var rätt i stället för vem som hade rätt, när det gällde årsbudgeten.

Men allt detta krävde hängivet hårt arbete, och

det var inte på något sätt lättköpt. En morgon fann vi det skrivet med krita på alla trottoarerna i centrum av West Ham: "Ned med Oxfordgruppen, som är rädd för sanningen." Vid den tiden förstod inte kommunisterna vad Oxfordgruppens syften var. De sade att vi var fascister och så vidare, betalda av kapitalisterna. Vid alla våra möten var det frågor och inkast. Folk i publiken brukade hojta och skräna och angripa vad som sades. Vid åtskilliga möten försökte de erövra plattformen.

Vid ett bestämt möte med tre hundra människor i salen började trettiofem kommunister sjunga "Röda fanan" och marschera uppför sidogångarna för att ockupera estraden. Min son ledde då resten av publiken att sjunga en av Moralisk upprustningslåtar, Brobyggarsången, och vi sjöng den bättre än de sjöng "Röda fanan". Mötet slutade, och vi gick ned i salen och pratade med kommunisterna. Många av dem blev förvandlade och började arbeta tillsammans med oss och blev några av våra bästa vänner.

Så vi hade våra besvärigheter. En av de verkligt glödande agitatorerna i distriktet, Tod Sloan, en av de arbetslösas ledare, som kallade sig "urmakare till yrket och agitator av naturen", hade nyligen blivit förvandlad. Vi satt en dag tillsammans, när en av männen sade: "Är vi nedslagna?" Det uppstod ett kraftigt hojtande, och alla som var där ropade: "Nej, nej, nej!" Det var hårda och svåra dagar, men vi kämpade på tillsammans, och då liksom nu

var Herren med oss, och vi vann.

Vi träffade en kvinna, som kände sig överlägsen sina grannar. Hon talade aldrig till dem, och nu insåg hon hur dumt det var. En morgon, när hon gick ut och handlade, bad hon sin närmaste granne om ursäkt. Nyheten spreds naturligtvis mycket hastigt från hus till hus utefter gatan. Sedan beslöt hon sig för att ställa till med en bjudning i sitt hem för tolv av sina grannar, och de kom allihop. De blev så imponerade av vad de hörde, att de ville ha bjudningar i sina hem också. Och så blev hela gatan med omkring 200 hus annorlunda, bara för att en kvinna bad sin närmaste granne om förlåtelse.

Jag skulle här vilja berätta om en familj som alltid gick i kyrkan, modern för att hon menade att den inte kunde reda sig utan henne, fadern för att han var prost och alltid måste vara på sin plats, de bägge sönerna för att de var tvungna till det.

Modern var en högst förtjusande människa men hade mycket stark egenvilja och tvingade alltid sin familj att göra som hon ville, vilket skapade mycket vantrevnad i hemmet.

Hon fick höra talas om Moralisk upprustning, trodde att det var något slags väckelsemöten och sade: "Det kan i alla fall inte göra någon skada, så jag går dit." Hon hörde människor berätta om sitt mål att söka leva efter de fyra absoluta normerna, ärlighet, renhet, osjälviskhet och kärlek. När hon kom hem började hon tänka efter vad de innebar för henne själv. Hon sade till sig själv: "De har ing-

en tillämpning på mig. Jag är en mycket ärlig människa. Jag sätter mig inte i skuld, och jag ger mer än min beskärda andel till kyrkan.”

Hon var inte helt säker på den andra normen, absolut renhet. Hon föredrog att hoppa över den.

”Jag är en synnerligen osjälvisk mor”, sade hon. ”Jag gör allt för min familj som är möjligt.”

Sedan tänkte hon på den fjärde normen, absolut kärlek. ”Ja, jag är kärleksfull också.” Men när hon gick ut för att handla nästa morgon, tyckte hon sig höra någonting inom henne säga: ”Kärleksfull? Vad med grannarna! Hyser du absolut kärlek till fru N?” Så gick det upp för henne att hon inte talade med grannarna, inte ens de närmaste. Hon var dotter till en lärare. Hon kände sig mycket överlägsen och tyckte att hennes värdighet skulle lida, om hon talade med dem.

Sedan började hon granska sig själv och fann att hon var helt misslyckad. Hon låtsades vara något som hon inte levde. Hon insåg att hon var en diktator i sitt eget hem och var mycket orolig för sin äldste son som inte gick precis den väg hon önskade.

Hon försökte alltid att få honom att handla så, som hon ansåg rätt, och han revolterade mot det. En dag beslöt hon sig för att fråga honom om han hyste agg mot henne. Och han sade: ”Jadå, mamma, mycket.” En av orsakerna var att hon försökte tvinga honom, vilket gjorde honom obehaglig till mods och vresig, inte bara hemma utan också i arbetet.

Hon bad honom om förlåtelse, och när det var klart mellan dem, gav de tillsammans på knä sitt liv till Gud och bad också Honom om förlåtelse.

Hon bad också sin man och sin yngre son om förlåtelse för att hon varit en sådan tyrann. Hemmet blev en plats dit alla slags människor sökte sig för att höra om Moralisk upprustning. Hon hade bjudningar i sitt hem och inbjöd sina grannar och deras vänner, och så började hela atmosfären på hennes gata och i samhället att bli annorlunda.

I maj 1938 hade vi ett stort möte i East Hams rådhus. Det var fullpackat med alla dessa människor från Öst-London och även representanter från hela världen. Dr Buchman ledde mötet. Här är en del av vad han sade:

”Vara med om att bygga en ny värld — är inte detta vad vi vanliga människor drömmer om och vill? Alla vill vi ha andra människor ärliga och andra folk fredligt sinnade mot vårt. Alla vill vi *ha* — men med sådana förvandlade ledare skulle vi alla bli villiga att *ge*.

Om var och en älskade tillräckligt och gäve tillräckligt, skulle inte var och en då få tillräckligt? Det finns tillräckligt i världen för allas behov men inte för allas begär.

Vi kan, vi skall och vi vill frambringa en moralisk och andlig kraft stark nog att omskapa världen.”

Bland åhörarna var ett stort antal människor från arbetarsidan. När dr Buchman talade till dem på

detta sätt, blev de förtjusta och applåderade kraftfullt. Detta hade från början varit arbetarrörelsens program, men på något sätt hade de avlägsnat sig från det. Men eftersom detta sätt att tänka kunde demonstreras praktiskt, gav de gensvar. De förstod att det kom an på var och en att ta ansvar, och att det inte tjänade något till att vänta att deras ledare skulle göra något som de inte var beredda att göra själva. Och nu hade så många av dem funnit att det fungerade i deras hem och stadsfullmäktigesammanträden och i fackföreningarna att de blev övertygade.

Det fanns t. ex. en kvinnlig stadsfullmäktigeledamot som kallades "Argbiggan" för att hon inte kunde dra jämnt med någon. Hon var en verklig diktator i sitt hem och i stadsfullmäktige. (Det är inte alltid männen som är diktatorer har jag märkt!) Jag besökte henne varje dag under ett år, och hon brukade svära över mig när jag kom. En dag när hon varit till ett av våra möten i en kritisk sinnesstämning, sade hon: "Ja, Moralisk upprustning vore en bra sak för stadsfullmäktiges ordförande (en konservativ medlem), som jag skyr som pesten!"

Men hon ändrade sig och tillämpade Moralisk upprustning, i det att hon var ärlig mot ordföranden och sade att hon var ledsen för sitt hat. De kunde nu samarbeta. Samma sak hände i hennes hem, i förhållandet till hennes man. Man behövde bara se på honom för att förstå att han också var rädd för henne.

ANNIE RESER UTOMLANDS

Utgivaren:

Annie hade, som nämnt, aldrig rest längre än fem svenska mil från sitt hem i Stockport. Hon visste ingenting om stora världen, och om hon inte stött på Moralisk upprustning och blivit förvandlad och fått Guds ledning att sälja butiken, så skulle hon högst sannolikt ha tillbragt resten av livet i sin hemstad.

Annie lärde sig genom att praktisera — genom att göra nya saker, saker som hon aldrig hade tänkt sig. På det viset fick hon ändra sig mer och mer, med allt större verkningar. Hon kastades ut i nya upplevelser, som fick henne att mobilisera och utnyttja alla sina andliga resurser till det yttersta och uppfordrade henne till att använda all sin medfödda begåvning. En viktig sak var hennes djupa arbetsgemenskap med sonen Bill. De blev tillsammans redskap för andra människors förvandling — alla slags människor. De var helt oemotståndliga, eftersom de älskade människorna och trodde på dem och fick dem att vilja ge sitt högsta och göra mesta möjliga av sitt liv.

Det var en fostran för Annie att besöka alla stadsfullmäktige i East End, sedan hon och Bill hade fått ett hem där hos en präst. Hon träffade borgmästarna och deras hustrur, ledamöterna och deras hustrur, talade på estrader, vid luncher och middagar och berättade alltid sin egen enkla historia om hur hon måst lämna sin bitterhet och sin lust att leva smått och hur hon till sista andetaget tänkte kämpa för sunda hem. Hon skrev alltid ned vad hon skulle säga och visade det för Bill. Han lät henne vanligtvis skriva om det, ofta flera gånger, tills hon inte kunde få det bättre.

Annie träffade också hustrurna till affärsmän, tjänstemän och män som arbetade i Londons bankvärld. Många inbjöd henne att komma och bo i deras hem. De höll av henne, gillade hennes rättframhet mot dem och hennes sätt att vinna deras barn.

Hon mötte också medlemmar av aristokratin. Det var verkligen en helt ny erfarenhet, en verklig fostran, men hon lät sig inte skrämmas av dem, eftersom hon var ärlig nog att vara sig själv och att vara likadan mot alla, vilken ställning de sen hade i samhället. Hon inbjöds ofta till West End i London till rika och framstående människors hem, för även dessa privilegierade människor märkte hos Annie en skärpa och en kraft, som de visste att de behövde i sitt eget hem och sin egen familj. I dessa förnäma hem berättade hon sin egen historia men redogjorde också för sitt arbete tillsammans med Bill i Londons arbetardistrikt. Man fascinerades av att

höra hur Annie, när det såg ut som om hennes liv närmade sig sitt slut, i stället började om vid 58 års ålder, och som hon själv sade med karaktäristisk humor ”inte blev en gammal gumma som haltade iväg med en käpp, men kände sig yngre och yngre!”

Så lärde sig Annie att helt naturligt vara avspänd tillsammans med alla slags människor, från alla samhällsklasser, och hon upptäckte snart att vare sig de var rika eller fattiga, hade de i botten samma svårigheter: förhållandet mellan man och hustru — ömsesidigt klander och bitterhet — förhållandet mellan föräldrar och barn, mellan grannar, där det ofta var stridigheter och beskyllningar — bråk om pengar, lynniga kvinnor, dominerande kvinnor, män som var grymma och härsklystna och som exploaterade sina egna fruar för egen tillfredsställelse, ofta samma män som klandrade arbetsgivaren för att han exploaterade arbetarna. Det var de problem som Annie kände av egen erfarenhet från Stockport, och vart hon kom i London, var det samma sak.

Därför att Annie inte vägrade att göra nya erfarenheter fastän hon var 60 år, fortsatte hon att utvecklas och växa. Hon var inte för stolt för att lära. Hon sade ”ja”, när Gud ledde henne till besvärliga hem eller krävande situationer. Även om hon var rädd för att göra vissa saker, så utförde hon dem i alla fall, om hon kände att Gud ville det. Hon hade alltid haft kurage, men genom att träffa alla slags människor fick hon en vidare syn och lärde sig förstå världen — tomheten i många rika människors

liv — män som var trötta på sina hustrur och sökte kompensation på annat håll — barn, bortskämda och förstörda av för mycket pengar — privilegierade människors järnhårda själviskhet, sådana som slöt öga och hjärta för världens skriande nöd.

Annie höll aldrig inne med sanningen, även om hon var medveten om att vederbörande kunde tycka intensivt illa om det. Hon hade nog kärlek för att riskera stundens missnöje i medvetande om att de flesta av dem, om de var något värda, skulle komma att tacka henne senare.

Annies fostran och utveckling tog ett stort steg framåt, när hon antog en inbjudan från dr Buchman att komma med i ett lag, som han skulle fara med till Holland och Sverige. Enbart från England for ett tusen människor. Annie sade: ”Jag upptäckte snart att språket inte var något hinder. Jag träffade många människor i deras hem, och en dag i Sverige ordnades det så att jag fick träffa en av riksdagens ledamöter.

Det var en förtjusande dam, men hon kunde ingen engelska, så jag behövde en tolk. Hon var socialdemokrat, övertygad om att arbetarrörelsen hade en stor roll att spela i landet. Hon var intresserad av Moralisk upprustnings arbete. Eftersom hon var mycket upptagen, sade hon att hon hade bara 20 minuter. Men mycket kan hända på 20 minuter. Jag fick tillfälle att berätta för henne om allt som hände i East End och till och med i hennes eget land, ty där, liksom i England, fann arbetarna nya livsmål.

Hon blev ivrig att få veta mer, så vi stannade över en timme. Och till slut böjde vi alla tre knä tillsammans, och hon bad Gud visa henne hur hon skulle kunna taga sin andel i detta stora arbete.

Nästa dag kom hon och träffade andra vänner från arbetarrörelsen, som reste med oss, och började att tillsammans med dem arbeta ut ett program för arbetarna och även för arbetsgivarna.”

Adjunkterna Sven och Rakel Fraenki minns Annie från besöket i Sverige sommaren 1938, då de som översättare var med henne på besök i arbetarhem i Bergslagen.

”Vi knackade på, och när dörren öppnades, började Annie tala, snabbt och livligt — så att det ibland var svårt att hinna med att översätta. Men hon vann från första stund folks hjärtan, rättfram och gladlynt som hon var. Hon berättade för dessa män och kvinnor om hur man kan ha en stund av stillhet och lyssna till den inre rösten, och hur man kan bli god vän med sina grannar, allt med mycken humor och munterhet, så att folk fångades av henne.

Vi for med henne till den stora konferensen i Visby, och särskilt minns vi henne vid det stora mötet i Nikolai kyrkoruin, där tusentals människor lyssnade till henne. Hon och Bill satt tillsammans med arbetarledare från East End på estraden som byggts upp under den öppna himmelen, och Annie såg så spröd ut när hon steg upp, men hen-

nes tal var dynamiskt och revolutionärt. Man blev helt förvånad över att så stark lidelse kunde finnas hos denna vithåriga, blida varelse.

Vi kommer också ihåg hur hon alltid frågade arbetarna om deras fruar. Hon väntade inte på att bli presenterad utan började genast göra sig bekant med dem fast hon inte kunde tala deras språk. Hon betydde så mycket för dessa svenska arbetare av vilka en del telegraferade till hennes begravning. Tusentals människor kommer fortfarande ihåg henne.

”Från Sverige for vi till Schweiz, till den stora världskonferensen för Moralisk upprustning i Interlaken. Över tusen människor från många länder var där. Vi for till Genève och besökte Nationernas Förbund. När jag satt där, kände jag hur hopplöst det var. Det rådde ett mycket svagt intresse. En morgon hörde jag de Valera från Irland tala. Han var då ordförande i Nationernas Förbund och en djupt engagerad statsman. Tal? Ja, men de tjänar inte mycket till utan den rätta andan och en plan som kan elda människor till handling.

Jag mötte många kvinnor av olika nationalitet, och jag kommer ihåg en dam som talade om för mig att hon varit delegat under tre år eftersom hon var djupt intresserad i allt som NF gjorde. Hon ställde många frågor till mig om Moralisk upprustning, och under samtalet råkade jag säga: ”Ingen grupp av människor kan ge något folk någonting som de inte själva lever ut i sina hem och praktiserar tillsammans.”

Hon verkade lite förvirrad när jag sade: "Kommer ni och er man bra överens därhemma?" Jag förstod att de inte gjorde det. De hade inte en tanke på att vara absolut ärliga mot varandra.

Det är sådana saker som är orsaken till att NF inte lyckades ge svaret på världens problem. Problemen fanns där mitt i deras hem. Jag sade till henne: "Det är därför som folken bekämpar varandra. De har inte lärt sig att leva tillsammans i sina hem, så de vet inte hur de ska samarbeta. Alla kämpar om makten och vill styra. Ett ledarskap som går ut på att slå den andre är själviskt. Samma sak gäller kvinnorna, tyvärr. De går vart som helst, hellre än att ställa sitt eget hem i ordning."

Så en dag på våren 1939 talade min son om för mig att jag hade blivit inbjuden till Amerika med en grupp på omkring hundra personer. De skulle tala vid stora möten i Madison Square Gardens i New York, i Constitution Hall i Washington och i Hollywood Bowl, jättearenan i Hollywood i Kalifornien.

Jag måste medge att tanken att resa till Amerika komplett överraskade mig. Till att börja med var jag rädd för sjön. Det hade jag alltid varit. En annan sak var att jag inte visste hur amerikanerna skulle bete sig, särskilt kvinnorna, och jag tänkte att jag kanske skulle bli rädd för dem också. Det innebar vidare att jag skulle få lämna min mor som nu var mycket gammal. Jag skulle också bli tvungen att lämna många vänner och människor jag hade

ansvar för i East End. Jag tänkte att Bill kanske ville retas med mig, så jag sa: "Var inte dum nu!"

"Nej", sade Bill, "det är inte dumt. De behöver dig därborta till att hjälpa dem genom att berätta om det arbete du utfört i England." Så jag beslöt mig för att resa. Jag hade nätt och jämnt tid att köpa en hatt. Vilken kvinna, ung eller gammal, skulle tänka på att resa till Amerika utan en ny hatt! Så jag köpte en panamahatt, eftersom jag hörde att det skulle bli en varm resa och jag behövde något lätt på båten.

Det blev en underbar resa. Jag behövde inte en enda gång stanna i min hytt. Jag njöt av resan lika mycket eller mer än jag skulle ha njutit av en lång järnvägsresa. Att göra denna resa tog bort min fruktan för havet och gav mig ett självförtroende som jag aldrig förut haft.

I HEM OCH FABRIK

År 1941 kort före japanska angreppet på amerikanska flottbasen Pearl Harbour skrevs och framställdes av Moralisk upprustning beredskapsrevyn *You can defend America* (Du kan försvara Amerika). Det blev en mycket populär show och rekommenderades ofta officiellt av försvarskommisionen i de olika staterna. Den sågs av sammanlagt över en miljon människor. Det var en serie sketcher, som bundits samman för att illustrera behovet att bygga försvarsvilja och främja arbetet i fabriker, som redan då var inställda på att producera vapen i kampen mot Hitler. Efter Pearl Harbour och i och med Amerikas inträde i kriget var showen ännu mer i ropet och turnerade i stat efter stat, i de flesta fall mottagen av guvernören.

Annie brukade sjunga i kören. Hon stod på scenen varje kväll med sitt vita hår och sitt glada leende och sjöng av hela sitt hjärta i främsta ledet. Hon kallade sig den yngsta flickan i kören och hade mycket roligt åt det. I salongen befann sig vanligen de kvinnor vars hem hon besökt tidigare på dagen, och efter föreställningen skyndade hon sig ned för att

hälsa på dem och prata med dem.

På resa med showen med föreställningar varje kväll och på besök "från dörr till dörr" på dagarna arbetade hon outtröttligt och metodiskt med att träna ett lag av unga kvinnor i hur man skall besöka hem. Genom att träffa Annie och börja förstå och tillämpa Moralisk upprustning i hemmet, verkstadsklubben och fabriken började tusentals arbetare i Amerika finna lösningen på splittring, misstroende och vilda strejker, som ofta försvagade försvarsanstängningarna.

Det krävde intensivt personligt arbete, och bästa platsen att tala öppet var i hemmet. I stora städer som Detroit var arbetarnas hem utspridda miltals, och det behövdes uthållighet och tålamod att besöka dem. En knackning på dörren, och det var sällan en husmor kunde motstå Annies värme och vänlighet, när hon presenterade sig och sin vän och räckte fram en inbjudan till en föreställning på revyn. Efter en eller två minuter bad man dem stiga på, och den trötta och ofta buttra husmodern kände sig avspänd, när Annie berättade om sina upplevelser och förklarade hur hon hade kommit hela vägen från England för att hjälpa till att bygga sunda hem i Amerika. Ofta kallade sig en fackföreningsledares hustru för fackföreningsänka, därför att hennes man alltid var borta på möten — ibland sju kvällar i veckan. Som någon uttryckte det: "Det finns möten och möten."

Annie fortsätter här att beskriva hur hon till-

bringade dagarna, lärde känna arbetarna och inbjöd dem till revyn:

Fler och fler människor började höra talas om "You can defend America" och ville lära sig att tillämpa dess sanningar i sin egen situation, särskilt i hemmen. De ville veta vad vi menade med sunda hem. Över en miljon exemplar av den broschyr som var byggd på showen och som också kallades *You can defend America* hade redan sålts över hela Amerika, särskilt i flygplansfabriker, sådana som Lockheed. Vi reste från stad till stad och hade hela scenutrustningen med oss i lastbilar.

Varje kväll var det fullt med folk. Männerna var stela som eldgafflar och kvinnornas ansikten så spända att man undrade vad som skulle ske. Allteftersom showen framskred började de slappna av, och man såg en stor förändring komma över dem, så att män och hustrur ofta förenades bara genom att sitta vid varandras sida under föreställningen, som så klart och humoristiskt demonstrerade vikten av att börja med sig själv, närhelst ett dödläge uppstod. De kom tillbaka med vänner och släktingar till andra föreställningar, och efter en tid ändrade sig männen så mycket att hustrun knappt kände igen dem, och kvinnornas spända uttryck försvann. De såg inte ut som samma människor. Varje dag såg man nya män och kvinnor stiga fram, beredda att ge samhället vad de fann och arbetade fram tillsammans.

Vi gav ofta showen för borgmästaren och stads-

fullmäktige liksom för arbetarledarna, arbetsgivare och skolledare på platsen. Vi fann att här hade vi ett utmärkt tillfälle att träffa fruarna till alla dessa män. Strängt upptagna män talar inte alltid om för hustrun vad de gör, och vi ville att de också skulle se showen. Så vi besökte deras hem, och mycket riktigt, bara en eller två hade nämnt för frun att de hade fått en inbjudan till revyn, så vi gav dem inbjudningar.

Vad som särskilt intresserade mig var att se hur folket på platsen gav all sin tid och sina pengar för att få denna anda att fungera i samhället och spridas ut i landet. Deras villighet att få träning i att ge vidare vad de själva upptäckte var mycket gripande. Någonting verkligt hade hänt dem. Man kunde se det i deras ansikten och det märktes på rösten. Folk smittades av andan och gick därifrån annorlunda.

Jag satt vid en av dessa föreställningar intill en far och mor, som hade med sig en pojke på åtta år. När familjescenen var över, där fadern hade skrikit till modern så argsint, för att hans frukost inte var färdig, så smålog pojken inte ens men tittade upp på föräldrarna och sade: "Pappa, är inte det där precis som du och mamma?" Barn märker vad som pågår, och de här föräldrarna var mycket skakade över att få höra detta från sin pojke. Men jag vet att pojken och hans föräldrar nu håller på att lära sig ett nytt sätt att leva tillsammans.

Många, många hem ändrade sitt levnadssätt. De

var moderna mirakler. I en stad på västkusten träffade vi en uppapperska i ett kafé, dit vi brukade gå och äta lunch mellan besöken. Hon blev mycket intresserad, när hon hörde vad vi höll på med och särskilt var hon glad över att få träffa människor från andra länder, som kom till kafét. Hon gjorde många frågor om Moralisk upprustning, så en dag ordnade vi en bjudning för henne, där hon kunde få höra olika människor berätta. Hon insåg snabbt vad det skulle betyda för henne, om hon tillämpade Moralisk upprustning och beslutade att själv bli annorlunda med resultat att hon nästa dag bad direktisen på restaurangen om förlåtelse för den bitterhet hon hyst mot henne någon tid.

Kathleen, som hon hette, brukade gå sent hemifrån till arbetet på morgonen, vilket förargade direktisen, och Kathleen i sin tur tog illa upp. De var ofta som hund och katt. Nästa morgon, när hon bad om förlåtelse, sade hon att hon hädanefter tänkte komma till arbetet i rätt tid. Hon höll ord, och atmosfären i kafét blev så annorlunda, att man märkte det så snart man steg in.

I stället för att vara skarp mot sina kunder vann Kathleen deras förtroende, och de såg också förändringen hos henne. En helt ny anda växte fram inte endast mellan de anställda utan också mellan föreståndarinnan och personalen. Kathleen hade aldrig läst bibeln, så vi gav henne Moffats översättning av Nya testamentet. Hon sade att den var så intressant, att hon knappt kunde lägga den ifrån sig.

FYRA SOM TRÄNADES AV ANNIE

Det var fyra unga amerikaner som Annie träffade kort efter ankomsten till Amerika, och som hon speciellt tränade upp att fortsätta hennes arbete att "gå från dörr till dörr" och träffa hustrurna till arbetarledare och industriarbetare. Hon tränade också andra, men just dessa fyra arbetade i nära kontakt med Annie och varandra under en följd av år. De kom från mycket olika bakgrund. En var från Boston, en reserverad Nya Englands-dam som hade studerat konst, en annan kom från Hollywood och var dotter till presidenten för handelskammaren, en tredje var dotter till en gruvarbetare i Illinois och den fjärde till en advokat i Philadelphia av kväkarfamilj.

Annie lärde känna June Lee, gruvarbetardottern, i Kalifornien 1939 strax efter ett jättemöte för Moralisk upprustning i Hollywood. June hade just blivit skild efter tio års äktenskap. Hennes man hade gift om sig. Hon hade strax innan mött Moralisk upprustning och försökte få en smula ordning på sitt liv.

Annie märkte att June hade det mycket besvär-

ligt med att komma tillrätta med sig själv och kände djupt för henne. När Annie såg människor, hade hon en vision av vad de kunde bli, om de blev helt fria. Det var hennes mål att hjälpa människor att bli annorlunda.

Därför bad hon June att hjälpa sig med några av de besök hon gjorde där i trakten.

Under tiden hade Annies son Bill kommit för att arbeta med sin mor och började genast lära känna de män som ledde den amerikanska arbetarrörelsen. Bill hade ett lag av män som arbetade tillsammans med honom. Tre av dem var skeppsvarvsarbetare från Clyde i Skottland. De hette Duncan Corcoran, Blyth Ramsay och Tom Gillespie. Dessa män intresserade Philip Murray, ordförande för CIO. (Ö. a. CIO var ett av de två stora fackförbunden och hade 7 milj. medlemmar.) Murray var själv skotte.

En gång när Bill och hans vänner besökte Philip Murray, bad han dem taga kontakt med en av hans bästa ombudsmän bland metallarbetarna, en man som hette John Riffe. Riffe var en värdefull människa, men han visade sig inte alltid från sin bästa sida vid förhandlingsbordet efter en våt kväll på restaurangerna.

Medan Annie var i San Francisco efter världsutställningen, hörde hon att Riffes var i staden på en metallarbetarkonferens. Hon beslöt sig för att gå och hälsa på fru Riffe, som bodde på hotell, och hon tyckte June var den rätta personen att ha med sig. June var förtjust, och på vägen köpte de lite

blommor och tog med sig, vilket Annie ofta gjorde, när hon gick på besök.

Fru Riffe var på sitt rum, när de telefonerade, och blev förvånad när de frågade om en dam från England kunde träffa henne några minuter, men hon inbjöd dem att komma upp. Som vanligt var Annies sätt så vänligt och vinnande, att fru Riffe snart märkte att hon talade till henne som till en gammal vän. Hon fann det inte lätt att vara hustru till en arbetarledare. De hade ofta haft det svårt. John hade ofta varit i livsfara. Det hade varit slagsmål med polisen och våldsdåd av alla slag. Hon var Johns andra hustru, och han var hennes andra man, så det fanns två barnkullar. Mycket av hennes tid gick också åt till att sitta och vänta på John. Han sade, att han var ute på förbundsmöten, men ofta pågick dessa "möten" hela natten. Det var lätt att bli misstänksam.

Både Annie och June blev god vän med Rose Riffe. Hon började längta efter deras besök. De predikade inte för henne utan berättade bara historier om sig själva och om andra fruar som hade funnit lösningen på förebråelser och bitterhet i hemmet.

Annie tog June med sig till många andra arbetarfruar och lärde känna June mycket bra. Hon frågade henne om hennes skilsmässa, och bit för bit kom hela historien fram. June var bitter och sköt skulden på sin man. Hon sade att han hade gått ifrån henne.

Annie berättade för June om sig själv, hur ledsen

hon var att hennes man hade dött, innan hon kunde be honom om förlåtelse. Om hon bara hade haft förstånd om att säga förlåt till sin man, när hon farit ut mot honom, hur mycket själskval hade de båda inte besparats, och hur mycket lidande hade inte deras son, som ständigt hade varit vittne till deras gräl och hotelser, sluppit. Annie brukade säga: "Det är för sent nu, men jag kan hjälpa andra kvinnor."

Genom att tala med Annie upphörde June att känna sig som den förorättade parten och medgav att hon ofta hade gjort det svårt hemma. Hon började berätta för Annie att hon hade krävt många saker av sin man och kommenderat honom.

Senare beskrev June själv vad som hände:

"En dag berättade jag hela historien för Annie och försökte att inte visa mina känslor. Annie åhörde det hela under tystnad och sade ingenting. När jag hade slutat, sade hon en enda mening, som öppnade portarna för allt det som jag trodde jag inte visade. "Om du var gift i tio år, måste det finnas någonting som du behöver ställa tillrätta med din man."

Detta var en helt ny tanke. Hur i all världen kunde det finnas någonting för mig att ställa tillrätta! Han gav sig iväg med den där andra kvinnan. Men jag kunde inte komma ifrån Annies enkla konstaterande.

Vad hon berättat om sina egna upplevelser stod för mig — hur fel det var att hon hade förebrått sin man, hur hon hade fått lov att be sin mor om ursäkt för sin bitterhet mot henne. Jag började bli realistisk om mig själv i mitt hjärta. Min själviskhet på bestämda punkter började gå upp för mig, och jag visste att om jag hade varit en sådan hustru som Gud ämnat mig till, så skulle det aldrig ha blivit någon skilsmässa.

Två saker stod klart för mig. För det första att jag skulle återställa till min man några saker som han hade ärvt, men som jag hade varit fast besluten att behålla. För det andra att be hans nya fru om förlåtelse för att jag gett henne skulden för att ha brutit sönder mitt äktenskap. Jag insåg nu att det är själviskheten hos sådana som mig, som orsakar upplösta hem runt om i världen. Jag skrev ett brev med dessa två punkter och sade att jag skulle vilja återlämna de saker jag behållit.

Och det gjorde jag. När jag kom på besök i deras hem, tog de båda emot mig. Vi pratade en stund, och jag berättade för dem om Annie och musikalen "You can defend America", där jag var med i kören. Konstigt nog hade jag varken tvivel eller tvekan, bara tillförsikt och frid i hjärtat, en inre ro, som jag hade fått när jag beslutade att ställa allt tillrätta vad på mig ankom. Jag gick strax efter och kände det, som om jag lämnade två mycket goda vänner. Från det ögonblicket var varje spår av bitterhet, agg, självmmedlidande och självrättfärdighet

bortsköljt — allt det som jag så strävat att inte visa men som Annie spårat och hjälpt mig att bli fri från.”

Under samma period, som Annie besökte arbetarfamiljerna i södra Kalifornien, träffade hon familjen Eastman, som bodde i Hollywood. George Eastman var ordförande i handelskammaren i Los Angeles och en välkänd affärsman där. De hade två barn. Dottern Polly Anne blev den andra unga kvinnan som Annie tränade upp. Annie gick som vanligt från dörr till dörr i Los Angeles-området. Avstånden var mycket stora. Arbetarnas hem låg i många olika delar av staden, så Polly Anne åtog sig att köra Annie, när hon gjorde sina besök. Först blev arbetarledarna chockerade, när de fick höra vem Polly Annes far var, och till och med fientliga. Men med Annies hjälp lärde sig Polly Anne att vinna deras förtroende. Bland annat strök hon under behovet av att ha förvandlade företagare och affärsmän, som sätter människan före förtjänsten.

Polly Anne beskriver själv sina upplevelser med Annie så här:

”Jag var en stolt, bortskämd dotter till en amerikansk arbetsgivare, uppfostrad i Hollywood och just färdig med min examen vid universitetet, när jag mötte Annie första gången. Med alla mina möjligheter och ”förmåner” kände jag behov av ett mål i livet.

När Annie bad mig arbeta samman med henne, sade jag ja, fastän jag begrep att det antagligen skulle komma att innebära en del förändringar i mitt sätt att leva! Under de närmaste två åren, när jag körde Annie omkring miltals i Amerikas industri-städer och drack otaliga koppar te, lärde jag mig mer om politik och framför allt om livet, människo-naturen och hur man skall förvandla den, än jag hade gjort under fyra år vid universitetet.

Fastän hårt arbete inte var min starka sida, var det full fart hela dagen med Annie. Ibland besökte vi sju eller åtta hem samma eftermiddag, och Annie var då upp emot de sjuttio och inte helt frisk, men hon älskade människor.

Stolt som jag var, fann jag ibland hennes ihär-dighet besvärande. Jag glömmer aldrig första gång-en jag var med om att ringa på dörrklockan till-sammans med Annie, och när ingen svarade, gick hon runt hörnet till baksidan av huset. Jag sände upp heta böner, att ingen skulle vara hemma, men frun i huset var där och hängde tvätt, och förtjust att se Annie var hon också.

Så var det en gång som Annies son Bill föreslog, att vi skulle besöka en av ledarna för brevbärarnas fackförening i Boston. Låt oss kalla honom O'Hara. Vi slog upp hans adress och gav oss iväg. Fru O'Hara bad oss stiga på, och vi pratade en stund och fann henne mycket öppen och mottaglig. Sedan kom en av oss att nämna någonting om postkontoret och brevbärarnas problem. "Å", sade vår värdinna, "ni

söker nog O'Haras i brevbärförbundet. De bor tre hus härifrån.”

Men att vi var i fel hus bekymrade inte Annie det minsta. Hon blev mycket god vän med kvinnan och uppehöll kontakten med henne under lång tid, skrev brev och skickade uppmuntrande nyheter.

Sedan var det ett annat hem hon lärde känna i Kalifornien, en förmögen, kultiverad, kristen familj. Men barnen var bortskämda och upproriska. Annie talade med hustrun, en god, självrättfärdig men sliten moder. Annie hjälpte henne att hålla av sina barn så mycket att hon kunde vara fast mot dem, till att ge dem vad de behövde snarare än vad de ville ha, och mest av allt till att finna en mening med sitt liv. Modern var tvungen att vara ärlig om sina egna tillkortakommanden. Men resultatet var häpnadsväckande. Barnen satte i gång en verklig revolution i sin stad och sin stat. Deras förvandling elektriserade arbetarhem såväl som direktörshem, och de hade stor andel i att förändra en av de mäktigaste industriledarna i landet.”

Det var i Boston på Amerikas ostkust, som Annie lärde känna Rosamond Lombard.

Hon var från en av de gamla familjerna i Nya England. Hennes förfäder hade kommit över med Mayflower. Hennes far var skeppsbyggare. Rosamond hade tagit sin examen vid det bekanta Radcliffe College. Sedan hade hon varit en tid i Italien och studerat konst. Hon var av den reserverade

läggning, som man ofta finner i Nya England, men som vanligt såg Annie fort hennes ledaranlag. Därför bad hon Rosamond följa med henne till några av de ledande kvinnorna i arbetarrörelsen i Boston. En av dem var ordförande för kvinnornas fackföreningsklubb och samtidigt ombudsman i kvinnliga konfektionsarbetarnas fackförbund.

Här är Annies beskrivning av hur hon gick på besök tillsammans med Rosamond:

Jag bodde i Boston i flera veckor och besökte olika arbetarledares hem och träffade deras fruar. De tog emot oss hjärtligt och bjöd oss till och med på te, för varenda amerikan vet, att vi engelskor är förtjusta i en kopp te. Det var i Boston som Rosamond och jag träffade ordföranden för kvinnornas fackföreningsklubb. Vi avlade ett besök på hennes kontor. Hon hade hört om Moralisk upprustning och beredskapsprogrammet som den lancerade genom revyn "You can defend America". Hon tyckte om sångerna i musikalen. Hon hade redan träffat några av männen som uppträdde, men hon såg på min vän och mig mycket misstänksamt.

Hon frågade Rosamond vilken bakgrund hon hade, innan hon arbetade med Moralisk upprustning. Jag är säker på att när hon såg på henne tänkte hon: "Vad känner den där till om arbetarna?" När Rosamond sade: "Jag var bara en societetsflicka", blev hon ganska road och sade: "O då!" Hon frågade societetsflickan hur hon hade det ekonomiskt. Min vän talade då om för henne att hennes far hade va-

rit skeppsbyggare. Han hade dött och lämnat efter sig till henne, modern och bröderna tillräckligt att leva av. Hon hade inte brytt sig mycket om hur hon använde sin tid och sina pengar. Hon hade bara levt som andra societetsflickor utan tanke på någon annan än sig själv.

Men sedan hon stött på Moralisk upprustning hade allt blivit annorlunda. Hon hade givit sitt liv till att föra in en anda av enighet i samhället och folket. "Mina pengar betraktar jag inte som mina", sade hon. "De tillhör Gud. Jag är bara en förvaltare. Jag delar dem med mina vänner och använder dem där det behövs. Jag tror att om alla har tillräcklig omsorg och tillräcklig generositet, får alla tillräckligt, och att det finns nog i världen för allas behov men inte för allas begär".

Rosamond gick in i fackföreningsklubben och engagerade sig starkt för arbetarrörelsen. Hon blev god vän med ordföranden och vann helt hennes förtroende, vilket visar att industriellt samarbete börjar när två sådana kvinnor kan arbeta ihop utan klassgränser.

Rosamond stannade vid Annes sida från den tidpunkten till Annes död fyra år senare. Erfarenheten av att arbeta med Annie och lära av henne att sörja för människor ändrade henne helt och hållet.

"Det största som Annie lärde mig", sade Rosamond, "var hur jag skulle bli vän med människor på ett mycket enkelt sätt. Det som gjorde henne till en så storslagen människa var att hon sörjde för

människor och sörjde för dem så att de utvecklade sina största egenskaper under Guds ledning. För en kall Nya Englands-flicka som mig själv var det en svår men omvälvande erfarenhet att stå sida vid sida med Annie. Vad som hände var att mitt kalla Nya Englands-hjärta mjuknade, så att jag gav allting för att bygga sunda hem och en ny värld. En gång skrev Annie ett brev till mig, där hon sade: "Kristus sade till sina lärjungar: Ett nytt bud giver jag Eder att I skolen älska varandra såsom jag har älskat Eder." Härigenom har Gud visat mig att det största i världen är att sörja för människor. Jag har funnit sanningen i detta. Ju mer jag sörjer för människor, desto fler människor har Gud sänt mig."

Jag var den fjärde i kvartetten som Annie tränade upp. Vi lärde oss mest genom hennes exempel och genom att arbeta tillsammans med henne och av henne få veta hur vi skulle tala till alla slags människor så att det öppnade deras hjärtan. Tillsammans med henne utförde vi saker som vi aldrig skulle ha gjort på eget initiativ. Hon hade en arbetstakt som aldrig sparade henne — långa arbetspass, oändlig omsorg, grundlighet. Vi skulle ha föredragit att gå i vår egen takt, att göra så mycket på en dag som vi kände vi kunde klara av. Men för Annie var aldrig hur hon kände sig en avgörande faktor. Det avgörande var vad som behövde göras.

Jag minns när jag först träffade henne. Hon hade nyligen kommit från England. Jag såg en liten,

enkel, äldre kvinna med vitt hår och blå ögon, som glittrade av gott humör. Hon var prydligt klädd. Jag kommer särskilt ihåg hur hon höll huvudet högt och hur öppen och varm hon var. Det var alltid människor omkring henne, och hon tycktes känna alla, ung och gammal.

Redan från början kände jag hennes lugna säkerhet men förstod henne inte alls. Hennes rättframhet och brist på förställning förbluffade mig. I mitt hem hade vi alltid lagt an på en artig polityr, vare sig vi menade det eller inte. Till och med hennes glattighet och goda humör förvånade mig. I min nya föresats att *inte* göra fel drevs jag ofta av plikt-känsla och till och med självrättfärdighet utan att ens veta om det. Annie brukade säga till mig: "När ni hedningar förvandlas, blir ni så fromma." Att vara from betydde för henne att försöka vara något annat än man var, en ambitiös ansträngning att utvecklas till en högre varelse i stället för att acceptera vad man var och vara ärlig om sina behov och frestelser.

Jag kom från en kväkarfamilj i Philadelphia. Min far var advokat. Jag hade växt upp i en skyddad atmosfär, omgiven av mina släktingar och vänner. Vi gick alla i samma kväkarskola, och jag för min del visste föga om den verkliga världen.

När jag slutat skolan, levde jag en tid utan mål, på lösa boliner. Jag ville väldigt gärna skriva och skrev faktiskt en roman. Så läste jag en dag en bok, som hette *An American Tragedy* av Theodore Dreier-

ser. Det var historien om en pojke från en fattig familj, som försökte klättra uppför karriärstegen men slutade i elektriska stolen. Boken kom mig att gråta, och jag fick impulsen att skriva till författaren och tala om för honom hur gripen jag blivit. Till min förvåning fick jag ett brev från honom, där han bad mig besöka honom i New York.

Jag hade skickat honom min roman till genomläsning. Hans kommentar var: "Så bra ni skriver. Men ni säger ingenting!" Emellertid behövde han någon till att redigera en bok som han just då arbetade på, och han erbjöd mig arbetet efter att ha prövat mig på ett par kapitel. Jag accepterade ivrigt, flyttade till New York och arbetade för honom de närmaste tre åren.

New York på 1930-talet var en fascinerande plats, ett Mecka för var och en som ville bli konstnär. Dreiser hade just återvänt från Sovjet, där han hade blivit mycket firad av ryssarna. De var förtjusta över att finna en amerikansk författare som kunde visa sprickorna i det kapitalistiska systemet. Det tjusade mig att träffa en del av Dreisers vänner. Den som han mest umgicks med på den tiden var George Jean Nathan, den välkände teaterkritikern. Många kvällar bjöds det på drinkar, middagar, och det konverserades en hel del, fastän jag var förståndig nog att hålla mig tyst och lyssna för det mesta. En annan som besökte Dreiser var Sherwood Anderson, författare till Mörkt Skratt. Jag träffade också Sergei Eisenstein, den store ryske

filmregissören, och vi hade ett flera timmars långt samtal med honom. Diego Rivera, den mexikanske målaren, kom också på middag.

Självfallet var den här världen mycket olik den kväkarvärld som jag vuxit upp i. Småningom blev jag mer och mer isolerad från min familj och mina gamla vänner i Philadelphia. Jag lärde mig att bygga upp en intellektuell motivering för allt som jag ville göra. Jag hade mycket lite samvete kvar. Det hade blivit avtrubbat och till slut dött. Rätt och orätt existerade inte längre. Vi tog för oss av livet, och jag var inte så noga med hur det gick. Jag blev en av 30-talets förlorade, flanerande och upproriska ungdomar.

Då och då besökte jag mina föräldrar. Vi hade en ytlig kontakt, men vi diskuterade aldrig vad vi hade på hjärtat. Jag var medveten om att jag vållade min mor stor smärta men fick mig inte till att erkänna det.

Det var åtta år sedan jag slutade skolan. Jag var 26 år, när jag mötte Moralisk upprustning. Jag läste en bok, där det stod:

Gud har en plan för varje människa.
När människan lyssnar, talar Gud.

Det stack till i mig, när jag första gången läste de där orden.

Jag satt i vår trädgård. Löven dalade. Jag kände mig deprimerad. Allting verkade så meningslöst.

Jag visste att jag drack för mycket, men jag behövde det för att hålla modet uppe.

Men dessa ord slog an en djup sträng i mitt hjärta. Jag hade alltid längtat efter att finna en plan för mitt liv och en mening. Kunde det vara sant?

Jag läste vidare i boken att om man är villig att vara absolut ärlig och vara stilla och lyssna, så talar Gud till en. Man kan mäta sitt liv med fyra absoluta normer: absolut ärlighet, renhet, osjälviskhet och kärlek och vara nog ärlig att skriva ned de punkter där ens liv inte stämmer med dem.

Jag satt länge i trädgården.

Jag skrev ned mina tankar. Jag var ärlig för första gången på årtal.

”Medge att du springer bort från dig själv och driver för vinden. Sluta att låtsas. Var ärlig med din mor. Lär dig stenografi och maskinskrivning.”

Detta att se sanningen i ögonen började omvandla mitt liv, inte bara dess inriktning, utan min karaktär. För varje steg jag tog, bröt jag mig loss från önskedrömmarnas och njutningens slaveri. I stället för att alltid välja den bekväma vägen och ge efter för mina känslor lärde jag mig en viljans förvandling.

När jag träffade Annie tre år senare, hade jag slutat min stenografikurs sedan någon tid och arbetade med Moralisk upprustning som sekreterare. Som jag nämnde, hade ett visst mått av förändring ägt rum, men jag behövde åtskilligt mer. Jag hade känt Annie omkring en månad, när hon en dag slog

sig ned hos mig, då jag satt och skrev.

”Skriver du brev?” frågade hon.

”Ja.”

”Vem till?”

”En vän till mig.”

”Är det en man?”

”Ja.”

”Är han gift?”

”Ja.”

”Ja”, sade Annie bestämt, ”i East End har vi ett särskilt namn på sådana kvinnor”, och så steg hon upp och gick sin väg.

Jag satt där, skakad. Annies ögon hade varit mycket blåa, mycket direkta. Aldrig hade någon talat till mig så rakt på sak. Så såg det ut i klart dagsljus. Och det var inte vackert. Jag hade förändrats på många punkter, men det fanns undangömd kompromiss på det här enda stället, och Annie hade sparat det. För första gången på många år sköljde en djup skamkänsla över mig. Jag rev sönder det halvskrivna brevet och kastade bort det. Aldrig mer.

Först två år senare träffade jag Annies son, Bill. Jag fann honom vara en dynamisk organisatör och en revolutionär kämpe. Efter bara några månader i Amerika hade han och hans vänner kommit i kontakt med hundratals arbetarledare och vanliga arbetare. Jag hörde av Annie och Bill att de hade ett globalt mål, att vinna världens arbetare och ge dem en idé, stor nog att utgöra svaret på exploatering överallt. I många situationer var problemet att för-

ändra samhällets struktur, men det var också nödvändigt att förändra människorna samtidigt, så att de levde upp till normerna de talade om. Varje system skulle bryta samman, om inte männen och kvinnorna som bar upp det, levde under ansvar och lärde sig att skapa förtroende.

Dessa mål och idéer tyckte jag var förnuftiga. De fascinerade mig faktiskt. Här var idealism, men den var rotad i verkligheten. Sådana mål gav mening och stimulans åt mitt eget behov av disciplin och gav mig råg i ryggen.

Annie började taga mig med på besök hos fruarna till arbetarledarna. Jag visste ingenting om fackföreningar och hade ingen aning om vad jag skulle säga, så jag följde bara med och lyssnade. Vi gick till hemmen, ringde på dörrklockan, en kvinna öppnade dörren och tittade misstänksamt på oss. Men Annies väsen vann dem, och inom ett ögonblick var vi innanför dörren. Jag förstod snart hur mycket de flesta människor hungrar efter verklig vänskap.

Vårt arbete och vår träning med Annie tog sig många former. Det var ett mycket rikt liv. Annie och Bill och deras lag arbetade hårt i Amerikas industristäder. Alla fabriker var nu sysselsatta med produktionen av krigsmateriel, särskilt flygplan, tanks och kanoner. Vi lärde känna fackföreningsordförande, klubbordförande och vanliga arbetare i många av dessa fabriker och gick naturligtvis varje dag och besökte kvinnorna i hemmen. Tom Gillespie, min bror Warner Clark och George Vonder-

muhll skrev artiklar för över två hundra amerikanska arbetartidningar varje vecka. Så vi hade mycket maskinskrivning att göra, brev att skriva och listor att hålla up to date.

Min första erfarenhet av ett besök hos en fackförening var i Florida. Vi var där med beredskapsrevyn och hade på programmet att tala till bryggeriarbetarnas fackförening. Min bror hade ansvaret för den grupp på sex som gick, och jag ombads att komma med för träning. Kontoret var i det som kallas Labour Temple. Vi traskade uppför trappan och kom in i ett rum, fyllt med mycket storväxta män, som alla tycktes röka cigarr. Min bror höll tal, ordföranden svarade, och männen applåderade oss, medan vi troppade ut igen.

Vi talade ofta till sådana fackföreningar. Ibland tog man oss genom fabriker.

Ett tillfälle kommer jag faktiskt ihåg. Vi var inbjudna av den kvinnliga ombudsmannen för hattmakarnas fackförening i Atlanta i Georgia att gå igenom en av hennes fabriker. Vår grupp, bestående av Annie, June Lee, en del av männen och mig själv, kom till hennes kontor. Olyckligtvis hade jag inte tagit på mig någon hatt för tillfället. Ombudsmannen, som var en eldig kvinna av spansk härkomst, tittade på mig och utbrast: "Ni kan inte gå genom en hattfabrik utan hatt. Det är folk som ni som gör våra flickor arbetslösa."

Hon rusade till ett skåp, och till min fasa satte hon på mig en väldig, ärtgrön hatt, stor som ett

vagnshjul, vilken hon tryckte ned på mitt huvud. Jag måste nämna att jag är mycket fåfäng och inte hade lust att bära något så oklädsamt som den här hatten. Så jag tog kvickt av den igen. Min värdinna satte den lika snabbt och eftertryckligt tillbaka på mitt huvud. Detta kunde ha pågått en god stund, men Annie kom fram till mig och sade utan att sväva på målet: "Sluta upp att tänka på dig själv." Så gav jag vika och tillbragte närmaste timme med att gå genom fabriken och försöka vara älskvärd mot alla arbeterskorna, men den ärtgröna modellen gled ned i ett, och jag kände mig som en idiot.

Jag är rädd att jag inte var på så gott humör efteråt vid lunchen, när Annie och mina kamrater redades med mig.

Utmaningen att vara osjälvisk fann jag svårsmält. Det som fick mig att vilja lära mig det, var de egenskaper jag såg hos Annie och hos en del av mina vänner. Jag kände mig ofta skamsen, när jag såg hur de gav ut sig.

Annie sade ibland till mig: "Varför är du så söt på ytan?" Jag förstod vad hon menade. Jag satte ofta på mig ett älskvärt leende, men under var det en virvel av avundsjuka, förebråelser och agg.

Men jag tror att det viktigaste av allt som Annie lärde oss var att ha sådan omsorg om människor, att man sätter deras behov före sitt eget: att gå den extra milen. Hon brukade säga: "En verklig ledare är allas tjänare."

Det är nu tjugofyra år sedan Annie dog, men vi

fyra bär fortfarande Annies arbete vidare. Tiden har endast stärkt och fördjupat inflytandet hon hade på oss när vi var unga kvinnor. Tre av oss har gift sig och har vuxna barn.

Alla fyra förstår vi mer och mer betydelsen av vad hon lärde oss — det mest uppfordrande arbetet i världen — hur man skall så sörja för människor att Gud kan använda en till att omvandla de områden av deras liv där förvandling behövs.

Vi bor i skilda delar av världen: Rosamond Vondermuhll i New York, June Lee i Los Angeles, Polly Anne Smith i Glasgow och jag i London. Men vi håller kontakt med varandra, och vart vi än beger oss, berättar vi historien om Annie och vad vi lärde oss genom att känna henne.

LIKADAN MOT ALLA

Annie bodde i omkring två hundra hem under sina år i Amerika. Hon reste tusentals mil, och varje dag var en lång dag, full av människor. Hon höll aldrig igen eller sparade sig. Hon kämpade ofta för några av Amerikas bortskämda kvinnor, som klemade med sig själva och behärskade sin man och sina barn med sitt lynniga humör. Dessa kvinnor var ofta omedvetna om den skada de vållade med sitt dåliga lynne, som behärskade deras män och gjorde dessa små och osäkra eller också upproriska och trotsiga.

Med en del av dessa kvinnor var det så att om de inte fick sin vilja fram eller om det gick dem emot i deras ambition å sina mäns eller barns vägnar, så kunde de visa ett tyst ogillande som spred en tryckande atmosfär i hela huset. Annie hjälpte dem att bli villiga att ärligt inse hur de var och vilken makt de utövade med sitt obeständiga lynne. Deras familjer kände sig ofta hjälplösa, och för att inte riskera husfriden försökte de behaga och rätta sig efter hustrun och modern och slutade så att vara ärliga och att vara sig själva. Många kvinnor var tacksamma mot Annie för att hon hjälpte dem på det här sätt-

tet, en del var det inte. De kände sig bara sårade i sin stolthet.

Det var inte alltid lätt för Annie i Amerika dessa sista år av hennes liv. Hennes tankar gick ofta längtansfullt till England. Hon älskade England djupt, och hennes tankar gick dagligen hemåt. Hela hennes familj var där. Hennes mor var nu nittio år. Alla sårade känslor och all bitterhet mellan dem hade smält bort, och det fanns nu bara en djup tillgivenhet mellan dem. Och hela tiden pågick det förfärliga kriget och Englands modiga kamp för att överleva. Det skar Annie i hjärtat att tänka på det, men hon var säker på att hennes plats var i kampen för de människor som hon nu träffade och att det var så hon bäst kunde delta i krigsinsatsen. Det var nödvändigt att Förenta staternas stridsmoral och enighet stod på maximum. Många, många människor blev nu förvandlade och tränade av henne och dem som arbetade samman med henne: unga och gamla, rika och fattiga, arbetsgivare och arbetare.

Annie var likadan mot alla, oavsett bakgrund, oavsett status i livet. Hon talade inte undergivet till dem som hade en högt uppsatt ställning eller överlägset till dem som hade enkla levnadsvillkor. Hon var alltid helt och hållet sig själv — glad, skojfrisk, fast och rakt på sak.

Men en del som hon träffade var snorkiga och nedlåtande mot henne. Hon tyckte naturligtvis inte om det, men hon dömde dem aldrig. Hon förstod

dem. Många kvinnor som aldrig prövat på att vara utan pengar eller behövt vara rädda för att sakna pengar sökte upp Annie. De hade andra problem. Många fann sina män "besvärliga". Annie brukade skratta och berätta om sina egna erfarenheter. Gång på gång gick det upp ett ljus för dem. Kvinnorna var blinda för sina egna brister och hur *de* irriterade folk. De var fulla av krav och förebråelser, när de inte fick sin vilja genom, när deras familjer vägrade att rätta sig efter deras förhållningsregler. Ett samtal med Annie, och de började bli ärliga om sig själva och erkänna att det var möjligt att de gjorde livet svårt för sina män.

De började lägga bort sitt dåliga humör och att slösa med pengar. Många var själviska och bekväma och ansåg att de hade rätt till mycken uppmärksamhet. Annie hjälpte dem att förstå att de inte hade några rättigheter. De kunde inte *kräva* någonting. Deras högsta bestämmelse var att tjäna och att ge och att ta sådant ansvar att deras äktenskap fungerade. Om en kvinna begärde att vara centrum i sitt äktenskap, var det dömt att misslyckas.

Kvinnorna var för det mesta omedvetna om den makt de utövade och hur de kontrollerade ett hem genom dåligt humör, fruktan, krav, sympatier och antipatier, åsikter. Sammanstötningar var oundvikliga på den grundvalen. Den mänskliga egenviljan med alla dess krav härskade. Äktenskapet var ämnat att vara ett sakrament, högtidligen ingånget inför Gud, menade Annie. Gud i centrum av ett äk-

tenskap omdanade det, höll det levande och gjorde det till en rik, ständigt djupnande upplevelse. Inte vem som har rätt, utan vad som är rätt, med Guds ledning vid varje punkt av vägen. Inte vad jag vill, inte vad du vill, utan vad Gud vill.

Då Annie hade kärlek och mod nog att vara rättfram med människor kunde hon bringa bot och läkedom i situationer som tycktes hopplösa. Döda människor blev levande igen, när de vände om från egen njutning till att tjäna och taga ansvar och gjorde sig av med sina förebråelser och sin bitterhet. I tacksamhet avgudade de Annie och blev hennes hängivna vänner. Hon höll kontakten med människor genom brev. Hon korresponderade med hundratals människor och skrev varje dag för hand en hög av brev, vanligtvis på lediga stunder mellan besöken, som fyllde hennes dagar helt och hållet.

På våren 1942 var revyn "You can defend America" inbjuden till Detroit i Michigan. Tusentals arbetare i de stora krigsindustrierna strömmade till föreställningarna. Annie hade just kommit tillbaka från Indianapolis. Medan hon var där, hade hon besökt sina gamla vänner John och Rose Riffe. De inbjöd Annie, Frank Buchman, June Lee och några andra att vara med om deras dotter Joannas dop. Annie berättade för dem om de många hem hon hade varit i de senaste månaderna, och John och Rose såg igen en bild av vad deras hem kunde bli och det ledarskap John var kallad att ge sitt stora fackförbund, metallarbetarna.

När Annie kom tillbaka från denna tur, var hon trött, mycket trött. Det var tydligt att något var på tok. Hon kände inga smärtor men hade tappat matlusten, vristerna var svullna, och det verkade som om hon inte hade några krafter kvar.

En läkare undersökte henne och rådde henne att genast fara till Henry Ford-sjukhuset i Detroit för en grundlig undersökning. Det hela ordnades, och så reste Annie till Detroit på kvällen den 27 maj 1942.

Läkaren upptäckte att Annie hade cancer. Dr Buchman underrättades. Han skickade efter Annies son och talade om för honom hur saken stod. Fru Ford styrde om att Annie fick ett rum på sjukhuset, och Bill kunde bo i ett hus i närheten.

Ankomsten till sjukhuset var en alldeles ny upplevelse för Annie. Enda gången hon hade varit inom dörren på ett sjukhus var när hennes man var sjuk, just innan han dog.

Annies mod och enkla tro ställdes verkligen på prov. Hennes son och hennes vänner var med henne så länge de kunde. Hon visste det naturligtvis inte, men hennes vistelse på det sjukhuset skulle vara i 18 månader. Hon gick genom många undersökningar, och till slut beslöt läkarna att operera.

Annie sjöng sånger för sig själv, när hon var ensam om natten, och kvällen före operationen sjöng hon högt: "Min tro ser upp till Dig" och föll till slut i en trygg och uppfriskande sömn.

Tidigt på morgonen, omkring klockan sex, steg

hon upp och började bedja. Medan hon knäböjde där, så liten och bräcklig vid sidan av den höga sjukhussängen kom sex läkare i dörröppningen — överläkaren, hennes kirurg och flera underläkare. De hejdade sig förvånade vid åsynen av Annie, som bad på sina knän, och stod där tysta tills hon hade slutat. När hon slog upp ögonen, tittade hon på dem, också förvånad över att se så många läkare på en gång. Sedan skojade hon, som hon så ofta gjorde, med dem för att de såg så allvarliga ut och klättrade tillbaka upp i sängen.

När man lagt henne på bären, sjöng hon än en gång högt medan de förde henne längs korridorerna till operationssalen.

Ingen hade nånsin sett eller hört någonting dylikt, och ingen glömde det heller. Hon lärde känna hela staben på det stora sjukhuset, liksom många av patienterna. Hennes enkla tro, hennes intresse för var och en, hennes glädje och värme blev nästan en legend. Man sade att de flesta människor kom till sjukhuset för att få, men Annie Jaeger kom och gav — allt hon hade.

Hennes son Bill besökte henne varje dag under de följande 18 månaderna. I vinterns yrväder och sommarens hetta — inte en dag försummade han. Hon väntade ivrigt på honom. Han brukade skynda fram till henne med snabba steg som alltid och ge henne en lekfull omfamning medan de skojade med varandra. Deras djupa tillgivenhet för varandra var för stor för att uttryckas i ord; deras skojfriskhet

och glädje dolde två hjärtan, fyllda av djupa och passionerade känslor, men de daltade aldrig med varandra. Det fanns inga krav i deras kärlek. Bägge satte Gud först och förtröstade helt och fullt på honom, hans väg och hans vilja, och därför var de fria från konflikt. De var båda oskrymtade människor, utan svek eller elakhet, alltigenom uppriktiga. Detta förhållande mellan mor och son inspirerade många. Det var en verklig demonstration av osjälvisk kärlek, där vardera gjorde den andre fri men där bägge ändå var helt ett.

Annie beskriver här sin ankomst till sjukhuset och skriver ned några tankar om sin tid där:

En sköterska tog hand om mig, gav mig frukost och kom sedan med ett papper för att notera alla värdesaker jag hade, pengar och alla mina kläder. Allt detta tyckte jag var konstigt, det var ju första gången jag låg på ett sjukhus. Sköterskan och jag kom lätt över den svårigheten, för jag sade till henne att jag inte trodde någon skulle vilja ha någonting som var mitt, och att jag inga värdesaker hade. Hon föreföll ganska förvånad över vad hon kallade min troskyldighet, för hon sade att de flesta människor är misstänksamma och många är inte ärliga.

Det säkraste sättet att trivas, medan man är patient, är att skaffa sig vänner.

Många hälsade på mig, och många fler skickade kort till mig. Dr Buchman sände mig en burk Kina-

te, för han visste att vi engelsmän inte tycker om tepåsar. Jag satte stort värde på det, och det har varit en stor njutning att få te till alla mina mål. Både sköterskor och biträden vet nu var det förvaras i mitt rum, och när de hämtar det på morgonen vet jag att jag snart får min kopp te. Det var inte bara det att jag hade detta Kina-te, utan en del av mina vänner såg till att jag fick te på engelskt sätt, och de skänkte mig en tekanna och även en kanna för hett vatten, som jag är mycket tacksam för.

Det var mycket intressant när sjuksköterskorna frågade mig: "Är ni inte engelska?" En del trodde jag var skotska, därför att jag har en bred accent. Efter några dagar blev jag mycket god vän med den sköterska som jag hade vid den tiden. Jag fann att hon var engelska och kom från Birmingham och att hon hade många släktingar och vänner där. Hon berättade hur glad hon hade varit åt sin tid i England sex år tidigare. En dag när hon var i mitt rum tittade hon ut genom fönstret. Regnet stod som spö i backen. Hon sade: "Jag hoppas det inte blir regn på söndag." Jag frågade henne varför, och hon talade om att hon skulle gifta sig då.

Jag tyckte det skulle vara roligt att köpa henne en liten present, för hon hade visat mig stor vänlighet. Så mina vänner köpte en vacker bordduk med servetter åt mig. Hon blev så förtjust och tackade mig mycket varmt.

På söndagen, när jag satt i sängen och åt kvällsmat, kom till min stora förvåning bruden och brud-

gummen och hälsade på mig, just som de skulle bege sig av på sin smekmånad. De såg så lyckliga ut. Det sken om dem, och mannen sade att han ville tacka mig tillsammans med sin fru för presenten och för vår vänskap.

I flera veckor försökte läkarna att taga reda på vad det var för fel med mig. Det verkade vara lite besvärligt. De tyckte att jag var pigg och glad och utan temperatur. De hade många konsultationer om mig, och det var en del komplikationer och många undersökningar. En morgon fördes jag till operationssalen.

Det var lite nedslående att se så många läkare och sköterskor där. Fastän jag inte riktigt visste vad man skulle göra med mig, var jag inte rädd. Jag hade vaknat mycket tidigt, och två verser i en psalm kom för mig: "Min tro ser upp till Dig." Jag sjöng den för mig själv, och det betydde mycket för mig. Operationen gick bra, och efter många dagar började jag hämta nya krafter. Jag kan aldrig glömma den vänlighet både sköterskorna och läkarna visade mig.

Sedan jag kom in på sjukhuset, har jag personligen träffat över tjugo läkare, aderton sköterskor, och över tjugo undersköterskor och biträden. Många sköterskor har varit här bara ett par halvdagar. Dem har jag inte kunnat räkna. Det har varit så många.

En sköterska som hade nattjänstgöring i två veckor, när jag togs in, och vars vänskap jag sätter

stort värde på, gick aldrig från arbetet utan att komma in och säga adjö. Hon skötte mig också på dagen under en tid.

En annan sköterska, som kom in i mitt rum för första gången, sade: "Kors, ser ert rum alltid ut så här?" Jag sade: "Vad menar ni?" och hon svarade: "Det ser så snyggt och rent och hemtrevligt ut." Jag tyckte det var en stor komplimang, för tidigare på dagen hade ett tillfälligt biträde sagt detsamma men tillagt: "Det är så roligt att passa upp på er."

Det här verkar som små saker, men det fick mig att förstå vad det är folk lägger märke till och söker. Det är något som ger båda parter äkta förtroende för varandra och skapar det slags vänskapsband som håller.

Alla dessa människor som hela tiden kom in i mitt rum, började jag lära känna genom att berätta små historier om mig själv, hur jag hade misslyckats i mitt eget hem, därför att jag vägrade att komma ned från den piedestal av stolthet, som omgav mig med en mur av fruktan för vad folk tänkte om mig. Förut brukade jag smickra mig med att jag lätt fick vänner, men det var mest på en sentimental basis utan lösning på min familjs eller mina egna problem.

Jag fann att sköterskorna svarade med att berätta om sig själva, och en av dem sade: "Hur vi kvinnor än söker dölja vad vi känner, så är vi alla lika under ytan." Stolthet, fruktan, avundsjuka och bitterhet berövar oss den verkliga omsorg och kvinn-

lighet som vi är menade att ha.

En sköterska som skötte mig bara fyra halvdagar blev en fullkomligt annan människa, när hon blev villig att vara ärlig mot sin mor. Hon brukade bli arg för minsta småsak, så det var alltid bråk. Efter vårt första samtal berättade jag för henne om de fyra absoluta normer, som jag försökte leva upp till — absolut ärlighet, renhet, osjälviskhet och kärlek. Sedan hon berättat för sin mor om dem, bad hon om förlåtelse för sin häftighet, och även modern, som förstod att hon också hade fel många gånger, bad om förlåtelse. Ett helt nytt förhållande utvecklades mellan dem, så där håller det på att bli ett nytt hem. Och inte bara det, men förändringen hos den här sköterskan influerar sjukhuset på många sätt. Den har fört med sig ett nytt förhållande till hennes överordnade, till sköterskorna hon arbetar med, till läkarna och till patienterna.

Här är bara ett exempel på hur det inverkade på en patient jag kände. Hon var på en annan våning, och jag hade träffat henne några gånger genom en släkting till henne. Hon tittade in samma dag hon lämnade sjukhuset och berättade för mig om en sköterska som skulle sluta och som kommit in för att säga adjö. Patienten sade: "När den här sköterskan stod vid fotändan av min säng, kunde jag inte låta bli att lägga märke till den underbara strålglansen i hennes ansikte." Jag frågade henne om hon visste namnet på sköterskan, och det var, som jag trodde, min vän, som hade varit ärlig mot sin mor.

Hon är nu ute i kriget, möjligen i England. Hon ville gärna fara dit, och när hon nu funnit svaret på fruktan, kan hon ge mycket mer till soldaterna.

En annan sköterska, som jag inte hade sett förut, kom in en dag bara för att sätta in några blommor, som hade skickats till mig. Hon var mycket språk-sam och vänlig, och jag talade om denna historia för henne. Hon sade: "Det är nog det som är felet med mig. Jag vill så gärna ha min vilja fram." Hon gick hem och berättade historien för sin mor, och samma bön om förlåtelse utväxlades mellan denna mor och dotter, och det betydde en hel del för dem båda.

En undersköterska sade omkring tre månader efter min ankomst till sjukhuset: "Vi är ledsna att ni är sjuk, men vi är glada att ni är här."

När Olga, biträdet, kommer, har jag gjort mig i ordning, så att rummet kan bli städad och dammat, och Olga ser till att allt är färdigt före frukost. Hon får mitt rum att se vackert ut, och jag är henne stor tack skyldig. En gång, när hon hade sin lediga dag, hade vi ett tillfälligt biträde. Hon såg på mig och sade: "Jösses, vad ni ser pigg ut med den där glimten i ögat." Jag sade: "Jag känner mig rätt mycket bättre." Och hon frågade vad det var för fel med mig och hur länge jag hade varit på sjukhuset. När jag talade om för henne vad för sjukdom jag hade och att jag varit över nio månader på sjukhuset, sade hon: "Fantastiskt! Efter allt vad ni gått igenom har ni fortfarande glimten i ögat!"

Jag sade: "Om man inte har någon fruktan utan mycket tro, så hjälper det en hel del." Hon nickade och fortsatte att damma. Jag frågade henne om hon kände till sången "Min tro ser upp till Dig, Du lamm på Golgata." Hon sade att det gjorde hon och frågade: "Vill ni sjunga den för mig?" Jag gjorde det. Sedan sade hon: "Jag kom ensam till örtagården" är min favorit. "Min också", sade jag. Så vi sjöng den tillsammans. Det betydde mycket för oss båda. Hon tycker om att sjunga, och det gör jag med.

Jag minns att jag sjöng den en morgon, när Olga kom in, och hon bad mig att sjunga den för henne. När jag hade slutat, sade hon: "Nu vet jag vad som gör er så lycklig."

Jag kommer ihåg hur en ung läkarkandidat, som tog hand om mig en månad, sade: "Vad är det i ert ansikte, som får er att se ut som ni gör, så att alla människor lägger märke till det?" Jag blev lite förlägen och sade, medan jag gned med handen över ansiktet: "Det har blivit lite fler rynkor, sedan jag kom in på sjukhuset." Han sade: "Nej, det är inte rynkorna." — "Nå", sade jag, "tala ni om för mig vad ni ser". Han smålog när han sade: "Jo, det är en frid och klarhet som jag inte har sett förut."

Jag fick lov att tillstå att det inte alltid varit så, och då ville han få veta hemligheten. Jag talade om för honom hur full av fruktan jag brukade vara och att säkert ingen var mer bekymrad än jag hade varit. Jag berättade om de fyra normerna, absolut ärlighet, renhet, osjälviskhet och kärlek, som var Guds

plan för mig och som jag försökte leva upp till.

”Och när jag gjort det, har min fruktan för framtiden och för vad folk tänker om mig försvunnit, och jag har fått ny förtröstan. Här på sjukhuset, vet jag, har Gud utformat sin plan i mig hela tiden och stärkt mitt mod och mina tankar, så att jag inte har någon fruktan.”

Jag sade också att det största som hänt mig var att bli absolut ärlig mot min son, så att ett helt nytt förhållande kom in mellan oss och blev ständigt djupare. Jag talade om för läkaren att allt detta hänt för åtta år sedan. Han blev mycket fascinerad och sade att det är det som behövs just nu.

Sedan sade han: ”Men hör nu, hur skulle en läkare kunna vara absolut ärlig mot en patient, som har en obotlig sjukdom och inte kan bli bättre?” Jag sade att jag alltid trott på bön, fastän mina böner inte alltid besvarats som jag önskat, men nu hade jag lärt mig att också *lyssna* till Gud och finna hans plan, inte bara för mitt eget liv utan även för andras. I det fallet skulle jag be Gud ge mig sin ledning, och det skulle han göra, men han skulle vänta att jag använde mitt sunda förnuft också. Den unge läkaren förstod vad jag menade och hur det kunde fungera.

En annan gång kom en ny kandidat på vår avdelning. Jag hade inte sett honom förut och visste inte ens hans namn. Jag låg på knä och bad, innan jag lade mig att sova för natten. När jag steg upp, stod läkaren där. Jag vet inte hur länge han hade stått

där. Han sade: "Något sådant har jag aldrig sett på ett sjukhus."

Jag kan inte beskriva vad allt detta har betytt för mig, men det är dessa enkla saker som har gjort mina tio månader på sjukhuset absolut fascinerande. När jag blickar tillbaka på de första dagarna har alla människor gett mig sådan omsorg och vänskap, att när tiden kommer att fara härifrån, kommer det att bli svårt.

För någon vecka sedan skulle jag få röntgen. Jag mötte en ung dam, röntgenläkaren, som tydligen älskade sitt arbete. Hon lade ned sådan omsorg på att få allt exakt, och hon tog väl hand om mig också. För att använda hennes egna ord: "Var det inte roligt?" Ni kanske inte tycker att det är skojigt att få först den ena armen och sedan den andra röntgad, sedan ena benet och sedan det andra, kroppen, fram och bak, nacken och till och med skallen. Det var vad som hände. Det enda oröntgade stället var mitt ansikte — de måste ha tyckt att det dugde.

Det visade sig att den ena sidan var rätt suddig, så det måste tagas om. Man fick fram den oundvikliga gröna rocken åt mig igen, och den hade en sådan stark antiseptisk lukt att jag blev illamående, så jag stänkte Yardleys lavendelvatten på den.

När den nya röntgen var färdig, sade hon: "Får jag fråga er två saker?" "Ja, visst", sade jag. Den ena är: "Är ni inte engelska?" Och den andra var: "Är inte den där underbara lukten Yardleys engelska lavendelvatten?" Så jag måste förklara var-

ifrån den där härliga doften kom.

Nu kan jag gå omkring, och när jag går fram och tillbaka i korridoren, ser jag många sjuka människor. En dag då jag gick förbi ett rum, så log en kvinna mot mig, och jag frågade hur hon mådde. Jag visste inte att hon var en patient. Hon sade: "Vill ni inte komma in och sitta?" Vi talade om många saker, särskilt om hur rädd hon var, då hon inte visste vilken behandling hon skulle få genomgå. Hon talade om att hon var rädd för nätterna på sjukhuset och för operationer. Jag sade att jag hade varit rädd men inte var det längre. Nästa dag skulle hon gå genom en mycket svår behandling och talade om för läkaren att hon inte var rädd längre. Hon har sannerligen varit duktig, och fastän hon har varit mycket sjuk, är hon nu på bättringsvägen. Hon talade också om för mig att hennes man kommer på besök varje kväll och att de ber tillsammans innan han går.

SOMMAR PÅ ÖN MACKINAC

Rosamond Vondermuhll beskriver nästa period i Annies liv. Hon hade varit vid Annies sida alla dessa månader, bott hos vänner i Detroit och besökt henne på sjukhuset varje dag:

Det var nu på våren 1943. Vädret blev varmare. Annie brukade sitta ute på terrassen i solen. För var dag blev hon starkare, och till slut sade läkarna att hon kunde få göra en biltur. Hennes son Bill kom för att vara med om denna stora tilldragelse och hade med sig en av sina bästa vänner, Duncan Corcoran, på permission från armén. Det var första gången på fjorton månader som Annie var utanför sjukhuset. Annie och de två männen skojade och skrattade en hel del. Vi körde genom staden ut till Bell Isle, dit tusentals arbetare från fabrikena kom för att bada och spela baseball och hade sina picknick-korgar med sig. Detroitfloden låg blank och slät i solskenet. De lummiga träden gav svalka, och Annie såg på alltsammans med stor glädje.

Under de följande dagarna gjordes andra utfärder. Annie blev starkare, och hennes livsandar steg hela tiden. Vi började undra om hon kanske kunde

lämna sjukhuset. Läkarna sade mycket tvekande: "Hennes sjukdomsförlopp tycks ha hejdats." För tillfället i alla fall.

För tredje året å rad pågick en träningskonferens för Moralisk upprustning på ön Mackinac under sommarmånaderna. Hundratals arbetare strömmade dit från fabrikerna i Detroit och från så avlägsna platser som Seattle, Los Angeles, Boston och Philadelphia. Dessa arbetare hade sett beredskapsrevyn, de hade funnit en ny idé och stärkts i sin kampanda. De övervann splittring och inbördes fejder och klagomål och enades om att fullfölja ansträngningarna. Bill reste varje veckoslut till ön med stora delegationer av arbetare och deras hustrur. Därför levde sig Annie in i allt som försiggick där. Hon kände många av arbetarledarna. De kom och hälsade på henne på sjukhuset, och dem hon inte kunde träffa skrev hon till.

Hennes son undrade om hon orkade resa till Mackinac. Det skulle betyda så mycket för hennes inre motståndskraft. Läkarna tvekade till en början. De hade aldrig drömt om att någonting sådant kunde vara möjligt. Men de kom till den slutsatsen att det inte kunde skada henne fysiskt men stärka hennes mod och stimulera henne. Så de gav sitt samtycke. Annies glädje kände inga gränser.

Den 12 augusti var dagen för avresan. En bekväm hytt reserverades på en av de stora, vita passagerarångarna som trafikerade Stora sjöarna och lade till vid Mackinac Island. Jag delade hytt med henne,

och Bill bodde strax intill. Vi var alla bekvämt installerade, när båten lade ut från kajen tidigt på eftermiddagen. Det var en lugn, fridfull resa upp genom sjön Huron. Annie intog måltiderna, som bars till henne, i hytten och sov lugnt den natten.

På morgonen märkte vi att vi låg för ankar och omgavs av tät dimma. Mistluren tutade i ett i ungefär en timme, och sedan lyfte dimmorna, och vi tillryggalade den sista korta sträckan till ön.

Med stor otålighet såg Annie hur vi närmade oss Mackinac mer och mer. Till slut kunde hon urskilja fortets vita mur, spiran på katolska kyrkan, sedan "den längsta verandan i världen" på Grand hotell och slutligen de fyra vita pelarna på Island House, där alla hennes vänner var samlade.

I samma ögonblick som båten lade till och bryggan var nedfälld, kom en av hennes vänner, Scoville Wishard, ombord och lyfte Annie från däckets upp i en väntande vagn. Hon vinkade och log åt människorna som hade kommit ned till stranden för att möta henne, och snart var vi på väg upp till Island House.

Många fler av hennes vänner väntade på verandan, men när vi höll vid stora trappan, såg vi dr Frank Buchman stå där leende och bugande med hatten i handen.

Annie lyftes ur vagnen och bars uppför trappan till den plats där Frank Buchman väntade. Han hälsade på henne med den värme, vänlighet och nobless som så utmärkte honom.

Veckorna som tillbringades på Mackinac var mycket rika. Hon hade ett stort hörnrum i huset, varifrån man såg ingången och gräsmattorna där konferensen hölls. Hon kunde se sina många vänner gå upp och ned för gången och brukade vinka till dem. Tillsammans med läkarna bestämdes det hur många besök hon fick taga emot varje dag. Så många ville tala med henne. Barnen kom också och hälsade på och hade med sig blommor som de plockat på ängarna i närheten.

I september hölls en industrikonferens på hög nivå. Från ett skeppsvarv kom en abonnerad sovvagn, som hade beställts av vice presidenten för de stora skeppsvarven på östkusten. Värden fyllde den med män och kvinnor som ville planera för landet. En av dem var en tuff arbetarledare vid namn Bill Schaffer, fackföreningsordförande för 17 000 man vid skeppsvarvet. Schaffer hade med sig sin hustru och ett par livvakter, en revolver och mycket whisky. Han hade aldrig hört talas om Moralisk upprustning men kom, därför att han var nyfiken på att se vad hans arbetsgivare hade för sig.

Han behövde inte använda vare sig revolvren eller whiskyn. Men han fann något detta veckoslut som skakade om honom och för alltid ändrade hans inställning till livet och särskilt till arbetsgivarsidan. Han tillstod också vid slutet av konferensen, att han och hans hustru hade stått vid randen av skilsmässa efter tio års äktenskap. Det här skulle ha varit deras sista veckoslut tillsammans. De hade två barn,

men stridigheter i hemmet och ömsesidig misstro hade gjort livet nästan outhärdligt. De hade båda kort stubin. Hans hustru, som hade kämpat som strejkvakt, kallades Dynamit av sina kamrater.

Till sin stora förvåning började de bägge i denna atmosfär förstå vad förvandling betydde: den kunde börja med dem. Schaffer fick också ett fullkomligt nytt förhållande till arbetsgivarna när han hörde dem säga att de ville sätta människor före profit och göra slut på exploatering. Följden blev att Schaffer lade bort sin aggressiva inställning och tillsammans med arbetsgivaren började planera hur man skulle kunna öka produktionen på varvet.

Under konferensen fann dessa män och kvinnor tillsammans med många andra från städer som Los Angeles, Seattle, San Francisco, Boston, Atlanta, Richmond och Philadelphia en motivation som slog bro över motsättningar.

Sommarkonferensen slutade, och delegaterna återvände till sina hem. Man beslöt att en stor aktionsgrupp för Moralisk upprustning skulle draga till Philadelphia för att stödja industridelegationerna som planerade strategiska framstötter i skeppsvarven. Annies son Bill var en av dem som skulle fara. Ack, vad Annie längtade att få följa med och vara mitt i kampen! Man rådfrågade läkarna igen. De kom åter till slutsatsen att det skulle hjälpa henne mer än något annat att vara tillsammans med sina vänner och kämpa för människor. Vid den här tiden hade cancern spritt sig i hennes kropp. Hon kun-

de bara ha kort tid kvar att leva.

Och så lämnade hon ön Mackinac och tillbringade ett par dagar i Detroit som ett avbrott på vägen till Philadelphia. Annie hade många vänner där. Även innan hon hade kommit in på sjukhuset, hade hon knutit varaktiga vänskapsband med några av de tongivande husmödrarna i den stora staden, som då kallades "demokratins arsenal".

Annie kände fru Henry Ford, hustru till den store uppfinnaren, och hade talat och gett sin övertygelse vid olika luncher och tepartyn i Dearborn, där Fords bodde. Hon uppehöll till sin död regelbunden korrespondens med fru Ford och hennes vänner. De hade öppnat sitt hjärta för henne och ofta besökt henne på sjukhuset.

Nu inbjöd en av dem, fru Nutter, henne att bo i sitt hem, tills det hade ordnats med hennes sovvagnsresa. Det var under hennes uppehåll där, som hennes vigselring en dag gled av och försvann, därför att hennes fingrar hade blivit för tunna. Man sökte överallt, men tyvärr kunde man inte hitta den. Det bedrövade Annie mycket.

UPPBROTT PÅ NYTT

Slutligen gav sig Annie iväg på sin sista resa. Hon kom till Philadelphia i mitten av oktober 1943 och hade nu omkring fyra månader kvar att leva. Men vilka fyra månader! De skulle bli ett triumftåg, och Annie kämpade, som hon hade sagt att hon skulle göra, till sitt sista andetag för sunda hem!

Det var till mitt hem i Philadelphia som Annie kom denna sista höst av sitt liv. Min far och mor ställde huset till Annies och Bills förfogande med deras vänner som hade kommit för att delta i kampanjen i skeppsvarven. Mina båda bröder var inte hemma: den ene var i armén, den andre var gift. Men vi var minst tolv varje måltid, ofta en hel del fler. Vår trogna kokerska, Mary Casey, lagade måltiderna.

Mitt i all denna sjudande verksamhet fortsatte min mor och far att leva ungefär som vanligt, utom att det var mer mat att beställa, fler ansikten vid middagsbordet och många fler människor som kom och gick. Min far for varje dag till sitt kontor i staden, men han kunde aldrig vara säker på vem han skulle möta vid middagsbordet på kvällen!

Annie var naturligtvis mycket hänsynsfull mot mina föräldrar, och hon kunde hjälpa min mor mycket. Min mor hade lätt för att bli ängslig och bekymrad. Jag tror att Annies glada och lättsamma sätt hjälpte henne att inte bli nedtyngd.

Min far var mycket varmhjärtad till sin natur, och den vintern öppnade han sitt hem för dussintals människor. Vi hade under de där fyra månaderna bjudningar för alla de nya människor vi träffade. De var förtjusta i att gå upp till Annies rum och besöka henne. På så sätt hade hon sin plats mitt i allt det som skedde.

Men i ett så stort och livligt hushåll var det många saker att lära sig. Jag minns hur Annie brukade tala med oss om finkänslighet och hur viktig den är. Hon sade att verklig grace kommer endast från ett ödmjukt och frikostigt hjärta. Den innebär att man är känslig för vad andra känner. Ibland var vi dömande och otåliga mot varandra. Man kunde lita på att Annie skulle ha en pratstund med oss vid första lägliga tillfälle. ”Det tjänar ingenting till att slå varann i huvudet”, brukade hon säga.

Hon var också ganska känslig för tonen i våra röster. Jag minns så väl en gång när vi dukade bordet i matsalen och hon efteråt påpekade hur hög och gäll vår konversation varit, när ljudet av våra röster trängde uppför trapporna till hennes rum. Hon frågade oss vad som låg bakom det.

Det var en underbar höst. Under de första veckorna kunde Annie stiga upp och vara påklädd un-

der en del av dagen. Vi tog henne ut på åkturer i landskapet. Man behöver bara åka en kvart från vårt hem, så är man mitt ute på Pennsylvanias bördiga slättland. Vi åkte längs slingrande byvägar bort från all trafik.

Träden prunkade i höstens alla färger — purpur, guld och rostbrunt. Annie blickade längtansfullt ut över Pennsylvanias böljande kullar — så lika England men ändå så annorlunda — större och öppnare. Hon hade lärt känna och älska Amerika så mycket, och hon älskade alla sina hundratals vänner där, som nu var så tillgivna och deltagande. Naturligtvis måste hon ha tänkt att hon aldrig skulle återse England eller sin mor. Det var egendomligt att tänka på att hennes mor troligtvis skulle komma att överleva henne.

Hon fick många brev från England. Hur måste hennes hjärta inte ha blött för hennes land och de här årens skärseld. Hon dolde inte sin längtan, men samtidigt accepterade hon helt och fullt att hon var där Gud ville att hon skulle vara.

Hon talade aldrig om sitt fysiska lidande. Hon gick fortfarande genom undersökningar, måste fortfarande undergå plågsamma behandlingar. Hon satt där på kanten av sin säng, en liten, bräcklig gestalt, klädd i en skär morgonrock och skämtade, medan doktorn och sköterskorna arbetade med henne. Hon var alltid "utgående", tog alltid in lidandet och vände det med kraften av sin vilja bort från självupptagenhet. Det gick ut en strålgans från henne. Det

var skönhet och under i hennes rum. Det heligas skönhet, skönheten i absolut osjälviskhet, renhet och tro.

Mer och mer kom hon tillbaka till de gamla andliga sånger som hon sjungit för länge sedan. Hon skrev ned dem med sin vackra handstil och sjöng dem för sig själv — eller för sina vänner, när hon frestades att vara rädd eller upptagen av hur hon kände sig.

Hennes rum var vackert att se på, eftersom allting var så prydligt och smakfullt ordnat. Det fanns alltid mycket blommor och fotografier på byrån, skrivbordet och de olika borden. Där fanns en bild av hennes mor, som satt upp i sängen med en schal om axlarna, bilder av familjer, av barn och många bilder av unga män i uniform som skrev till henne från olika delar av världen.

Under tiden levde Annie helhjärtat med i kampanjen i Philadelphia. Hon blev särskilt glad åt nyheter om skeppsvarvsarbetarna och deras fruar. Bill Schaffer och "Dynamit" kom ofta och hälsade på och gav henne förstahandsnyheter om det lag som de höll på att bygga i sin strävan att skapa förtroende och omutligt ledarskap. Det var vid den här tiden som dåvarande senator Truman sade: "Det finns inte någon hårdknut inom industrin som inte skulle kunna lösas, om MRA fick grönt ljus."

Varje dag hade vi en hög av brev att posta åt Annie. En person hon ofta skrev till var dr Buchman, och han skrev till henne. Hon var honom tacksam

för många saker, men något som hon alltid kom ihåg var den där första gången i Oxford, då hon hade varit så rädd för att tala, därför att hon hade så lite skolbildning. Men därför att han hjälpte henne att ge av de rikedomar som på ett så karaktäristiskt sätt var hennes, kom allt till sin rätt.

En brevväxling följer:

Oktober 1943

Käre Frank!

Häromdagen kände jag en stor frestelse att gå nedför trappan ensam, för att när de andra kom in kunna säga: "Se så bra jag kan gå upp och ned för trappan på egen hand", och jag märker hur lätt jag kunde ha gett efter och kanske ha fallit och förstört allt som har gjorts för mig.

Ibland är det svårt, men jag är så tacksam att Herren håller mig uppe och faktiskt styr och leder min vilja.

Det visar mig mer och mer att ingen av oss kan leva det här livet lättköpt. Det finns ett pris som måste betalas varje dag. För mig har det varit och är min vilja, tror jag. Det föreföll mig omöjligt att Gud kunde taga hand om den, eftersom den var min egentliga make-up och det farligaste hos mig. Och den här versen är jag mycket förtjust i och den står alltid för mig:

Jag har inga pärlor att pryda Ditt skrin
Inget högstämt offer att ge

Men här i min darrande hand jag gör
Min fattiga vilja till Din.

En sak som skröplig syns och bar
Men endast Du kan rätt förstå
Att när jag ger Dig den
Så ger jag allt jag har.

Hösten 1943

Käre Frank!

Jag har tänkt en hel del på oss mödrar och vår oerhörda blindhet för behoven i den familj Gud har gett oss. I stället för att ständigt kämpa, slätar vi över och vill alltid gå den lätta vägen. Det är därför som det finns så mycket brottslighet.

Det är sant att vi kan kämpa för det vi kallar våra rättigheter. Jag vet hur jag brukade tycka att jag hade vissa rättigheter, därför att jag arbetade hårt för att få affären att gå bra. Men det var för att jag bara tänkte på materiell säkerhet som jag svek på så många andra sätt.

När jag låg här och tänkte på allt detta, började Gud tala med mig om hur han hade använt alla dessa misstag till att ge nytt hopp och förtröstan på framtiden till många som liknade mig.

Är inte Gud god mot mig, Frank?

När jag läste Romarbrevet 5:1—6 i morse fick jag den tanken att Gud har inte bara stärkt min tro på hans förmåga att läka, utan samtidigt sänt den

frid som gör tron så levande. Och som jag läste i vers 5, ett hopp som aldrig sviker, eftersom Guds kärlek fyller våra hjärtan genom den Helige ande, som har blivit oss given. Mina vänners kärlek betyder så mycket för mig, men Kristi kärlek till mig, som tar sig uttryck i att han omskapar mitt liv, ger det hela ett större värde än jag någonsin kan förklara.

Whispering Sands,
Sarasota,
Florida.

1 december 1943

Kära Annie!

Jag är glad att du tycker om Philadelphia och folks sätt att vara i Pennsylvania. Det är ett gudfruktigt folk, och William Penn inspirerade dem verkligen att leva ledda av Gud. Jag är tvåfaldig pennsylvanier. Jag föddes i Pennsburg i Pennsylvania. Det är en extra glädjekälla.

Jag blev glad när jag läste att du ville vara i den stad där din son arbetar, och det kan jag förstå. Och jag är glad över all den glädje du finner.

Kanske kan du få de här männen att skriva ett skådespel om hur man skall leva i ett kristet hem. Om du håller efter dem, kommer de säkert att börja tänka som du!

Hälsa så mycket till Clarks. Jag är glad att du är en välkommen gäst. Jag kan se det gamla huset framför mig.

Med varm hälsning till dig och ett tack till Bill för det långa brev han skrev med alla nyheter, icke förglömmades ditt brev och flera från dig, för jag har fått dem hela tiden och de är en sådan härlig styrkedryck för dagen. Har vår vän fru Ford låtit höra av sig igen?

Din tillgivne
Frank

Höstens dagar kom och gick. Trädens grenar var kala nu.

Det stod klart för oss alla att Annie inte skulle leva mycket längre. Vi fyra skötte om Annie — June Lee, Rosamond Lombard, Polly Anne Eastman och jag. Jag hörde henne aldrig klaga.

Vi turades om att sköta henne, gå upp till henne med mat, hålla hennes rum rent och friskt, bädda hennes säng.

Vi stoppade om henne varje kväll och bad tillsammans med henne, släckte sedan ljuset, och så var hon ensam. Hon hade en klocka som hon kunde ringa på, för att en av oss snabbt skulle kunna komma in, men hon ringde sällan.

Hennes Herre var så reell för henne, så nära. Om hon frestades att bli ängslig eller rädd, så vände hon sig till honom. Hon sjöng en av sina sånger eller läste bibeln eller bara lyssnade till vad Gud kunde ha att säga henne. Hur många gånger hon, ensam under dessa långa nätter, var frestad att bli rädd, fick vi aldrig veta. Timid och ängslig till sin lägg-

ning, hade hon genom tro, lydnad och kärlek förvärvat ett lejonhjärta i den så bräckliga kroppen.

Varje morgon gick en av oss ned i köket, lagade en kanna morgonte åt Annie och tog upp den till henne på slaget sex. Hon var alltid vaken. I samma ögonblick som hon hörde steg, tände hon ljuset, längtande efter den där första värmande klunken te och vänners värme och kärlek efter den långa natten.

När hon efter teet satt upp i sängen med kudarna bakom ryggen, tog hon sin penna och skrev ned sina tankar för dagen i sin anteckningsbok. I gryningens stillhet och frid, innan man började röra på sig i huset, lyssnade hon, läste sin bibel och bad sina böner. I beröring med en kraft bortom mänsklig styrka, ställde hon sig, minut för minut, under denna högre vilja och ordning.

Här är några rader från två sånger som hon upprepade för sig själv dessa sista dagar:

Ske Din vilja, Herre, ske Din vilja,
Över min varelse helt bestäm.
När jag fruktar min tro skall svikta,
Skall Du, o Kristus, hålla mig fast.
När frestaren vill råda,
Kan Kristus hålla mig fast.

För Honom är jag dyrbar,
Han skall hålla mig fast.
De som Han frälsar är Hans glädje,
Han skall hålla mig fast.

Och från hennes anteckningsböcker:

December 1943

Gud väntar av oss att vi som livsförvandlare ska ha balans och rättframhet i allt vad vi gör, inte bara när vi tycker att vi har ett speciellt jobb att göra. Han väntar sig att vi växer dagligen och ber om hans kraft för varje dags arbete, vad det än må vara, och hela tiden minnas vad han sade: "Utan mig kunnen I intet göra."

Nyårsmorgonen 1944

Jag tänkte att Gud väntar att stora saker skall hända under 1944, och jag tänkte på vår grupp som en kämpande enhet på hemmafronten. En kallelse till vapen, om du så vill, med var och en i full form för att bygga en ny värld. Den nya världen kan endast komma genom att man bygger sunda hem, eftersom de är ryggraden i varje folk. Alldeles som armén är mobiliserad på andra sidan oceanen och många ger livet för seger, så väntar Gud att vi skall mobilisera våra styrkor och göra dem till en disciplinerad, omtänksam armé av lagbyggare, som är beredda att ge allt för segern. Detta är ingen tid för tvekan, och ansvaret är allas.

Jag vet att Gud väntar att jag skall ge allt jag har, och för det år som just börjar ger jag mig själv med varje uns av kraft Gud ger mig, till att kämpa för det sanna hemlivet, tills jag inte kan kämpa längre.

Hon skrev detta, när hon hade sex veckor kvar att leva.

ANNIES JUL

Dag efter dag fortsatte hon att kämpa för oss alla. I samma ögonblick som vi kom in i hennes rum, visste hon hur det stod till med oss — om vi var nedtyngda av något slags självupptagenhet eller fria och känsliga för andra. Två som hon kämpade för in i det sista var June Lee och mig. Det hade ofta funnits konkurrens mellan oss. Vi hade båda starka viljor och djupa känslor. Annie längtade att hjälpa oss finna en sådan reell kontakt med Gud, att vi inte skulle vara kastbollar för våra destruktiva reaktioner. Så klart hon genomskådade oss! Så ömt hon gav ut sig för oss!

En morgon strax före jul, när jag kom med hennes te klockan sex, såg hon på mig och sade: ”Du har inte varit lika glad som vanligt de här sista dagarna. Hur är det fatt?” Hon sade inget mer, och när jag skött om henne, skyndade jag iväg till mitt rum. Utmaningen att vara ärlig om vad jag kände hjälpte mig alltid. En sådan utmaning från en verklig vän hade många gånger räddat mig ur en stört-dykning ned i självmmedlidandet.

Där satt jag nu i mitt rum och lyssnade till den

där aldrig svikande stilla rösten. Tankarna kom klara nog. Jag hade varit avundsjuk på June de sista dagarna och tävlat med henne om Annies gillande. (Hur orätt mot Annie, som inte gav beröm men sälta!) För det andra visste jag att jag hade varit otålig och dömande mot min mor och att jag skulle be henne om förlåtelse.

Jag träffade Annie senare, och vi hade ett litet samtal. Jag har funnit de tankar hon skrev ned i sin bok nästa dag:

”Stor tacksamhet för i går och samtalet med Clara. Jag är tacksam mot Gud att han gav mig mod att tala med henne, så att vi alla kan ha ett sådant förhållande till varandra att det här hemmet blir ett föredöme för folket.

Bed särskilt för Clara att hon lär sig sörja för sin mor och June på ett nytt sätt och att hon blir en verklig dotter, inte bara i sitt hem utan också i den stora familjen där hon visar nya signaler och går i spetsen för en förnyelse åt familjelivet.

Jag tänkte på vilken tid av förväntan herdarna måste ha haft, när de knogade iväg, ledda av stjärnan utan att riktigt veta vad som skulle hända. De visste inte då att det lilla barnet de sökte skulle bli världens frälsare.

Gud ville ha det så, för att alla människor skulle förstå att det att födas i en torftig omgivning inte var ovärdigt, utan gav en furstlig eller rent av kunglig betydelse åt hans födelse.

Hur Josef och Maria måste ha fröjdats i sitt hjär-

ta av att höra sången och allt som änglarna sjöng, även om de inte förstod helt. Det är den underbaraste berättelse som någonsin blivit hörd. Rik och fattig, alla känner till den.”

Här är vad Annie skrev i sin bok juldagen 1943 i Philadelphia:

”Stor tacksamhet för i går. Claras ärlighet och den äkta glädje som kommer när man är fri. I dag en stor dag. Vilken hemkänsla att vara här med Bill! Det gör det till en dubbelt så stor dag.

Hur tacksam jag är att Gud håller sig tätt vid min sida och påminner mig om att jag skall vila ut hos honom och vara tillräckligt utvilad i dag, så att jag kan passa in i hans plan för hemmet. Jag tänkte på hur mycket lidande och svårigheter Kristus hade framför sig under de sista åren av sitt liv, och att bönen var det enda som han kunde hämta kraft och styrka ur. Han litade på sin himmelske Fader i fråga om varje detalj i sitt liv. Hur mycket måste det inte ha betytt, när hans himmelske Fader sade: ’Denne är min älskade son i vilken jag har behag.’

Jag tänkte också att Gud ger oss samma privilegier i dag och vilket privilegium det är att av honom ha utsetts till att vara livsförvandlare.”

Här slutar Annies nedskrivna ledning. Efter detta hade hon inte längre kraft att skriva.

På juldagen beslutade vi att Annie skulle komma ned från sitt rum till sin sista julmiddag. Vi klädde på henne. Hennes ben var för svaga att gå

på, så två av oss bar henne i gullstol. Vid foten av trappan bjöd min far henne armen, och hon klarade att gå de få stegen in i matsalen, där hon placerades på hans högra sida. Runt bordet fanns alla de glada ansiktena i familjen, hennes son Bill, vi fyra och några andra vänner. Bordsbönen bads. Kalkonen skars upp. En brasa sprakade i den öppna spisen, och den starka doften av balsamkvistar fyllde huset.

Annie gick till sängs mycket förnöjd den kvällen.

En vecka innan hon dog, fick Annie det här brevet från Frank Buchman:

Whispering Sands, Sarasota, Florida. 8 febr. 1944

Kära Annie!

Du är mycket i mina tankar dessa dagar. De gamla sångerna du sjunger är de som jag kan, och de är ett starkt band mellan oss.

Det var så snällt av dig att ringa upp mig häromdagen. Jag hade ett långt brev från Bill också. Han är så tillfredsställande. Han har i sitt liv de rätta proportionerna, som du har gett honom, arbete och mer arbete, och så livsförvandling.

Jag har just fått ett fint brev från Roly Wilson i London, där han talar om Tod Sloan och Liz och det gamla "East Ham-gänget" och hur de samlades i Berkeley Square för att fira jul.

Det bästa ligger ännu framför oss.

Din tillgivne
Frank

TILL MITT SISTA ANDETAG

I februari hade Annie blivit mycket svag. Hon kunde inte längre sätta sig upp eller göra något själv. Hon hade en utbildad sjuksköterska, Alice Tooker. Det var emellertid en sak till som Annie ville göra. Hon ville träffa några av de äldre amerikanska par som hon känt i många år. De hade mött dr Buchman för länge sedan, när de var studenter vid universitetet, en del av dem ännu tonåringar. Genom åren hade han tränat dem, och de i sin tur hade tränat oss alla. Annie hade lärt känna dem mycket väl som vänner och medkämpar. Nu hörde hon att de skulle fara genom Philadelphia på väg till dr Buchman, som var i Florida och hämtade krafter efter en allvarlig sjukdom.

De kom och stod tillsammans runt hennes säng. Hon var fast och rättfram mot dem som så ofta förr. Så mycket berodde på dem. De hade en hög kallelse. Det var inte en lätt väg. Det var korsets väg.

Hon såg på dem, dessa amerikanska män och kvinnor. Hon visste hur mycket de redan hade givit. De hade givit allt, hem, karriär, anseende för att bli pionjärer för ett sätt att leva som skulle tjäna

mänskligheten. Hennes hjärta blödde för dem.

Hon ställde frågor till dem. Var de lika ärliga mot sina barn, som de ville att barnen skulle vara mot dem?

Var de djupt enade som man och hustru och levde sina liv, inte parallellt utan i ärlig öppenhet mot varandra och löste meningsskiljaktigheter på basis av vad Gud sade?

De talade om för henne de saker som låg dem djupast om hjärtat. Hon hade ofta hjälpt dem förut. Sedan knäböjde de vid hennes säng och förpliktade sig på nytt till sin stora uppgift. På det sättet sade de adjö till henne. Och när de till sist gick, i vetskapen om att de inte skulle se henne igen, slöt Annie sina ögon. Hon hade mycket lite kraft kvar.

Nu blev hon ofta medvetlös och tycktes nästan tyna bort. Dr Irene Gates och Alice Tooker vakade mycket trofast över henne. Vi turades om att sitta hos henne i det tysta rummet. Vi gav henne då och då lite vatten och fuktade hennes läppar.

Ibland försökte hon säga någonting, och vi skyndade fram till henne. En gång sade hon till mig: "Du visste inte vad du tog på dig." Hon sade också: "Du vet inte hur nära himlen jag har varit."

Jag hade nu arbetat samman med Annie och Bill i tre år, och jag hade blivit kär i Bill, men vi var inte förlovade. Annie visste förstås om mina känslor, fastän jag aldrig talat med henne om det. På den här punkten kände jag mig mycket blyg för henne och undrade om hon skulle gilla det, så in-

gående som hon kände mig. Jag kan se allt så klart nu, när jag ser tillbaka. Naturligtvis gillade hon det. Hon försökte på olika sätt tala om det för mig dessa sista dagar. Men jag var stolt och förblev tyst. Jag visste inte hur jag skulle kläda det i ord.

Men jag sade adjö till henne, kort innan hon förlorade medvetandet. Jag råkade gå förbi hennes dörr och märkte att just då var hon ensam; jag sprang in och böjde knä vid hennes säng och lade mitt huvud tätt intill hennes. Hon viskade till mig, och jag visste att hon förstod.

Det gick några dagar till, och sedan började Annie få svårt att andas. Hon suckade ofta och tycktes sträcka sig efter någonting. Bill var nu hos henne, och under de följande fyrtioåtta timmarna vek han knappt från hennes sida. Scoville Wishard, en av Bills närmaste vänner, var hos honom. Vi kom då på tanken att låta June och Polly Anne sjunga några av Annies psalmer. Så snart hon hörde dem sjunga, lade sig ett fridfullt uttryck över hennes ansikte, och hon blev lugn. De båda flickorna sjöng för henne då och då under de två följande dagarna och nätterna, så snart Annie föreföll orolig. Sången tycktes vara just det som hjälpte henne.

Här följer en väns redogörelse för Annies sista timmar:

”Min man och jag lärde oss mycket av Annie, särskilt att kämpa som en enhet i stället för som två skilda individer, och det var från Annies dödsbädd i familjen Clarks hem som vi kände oss kallade att

föra vidare hennes filosofi om sunda hem. En av de saker hos Annie som gjorde djupast intryck var att hon gjorde Guds vilja till sin vilja, i synnerhet under de sista dagarna av sin sjukdom. Många av oss vill springa hem, när vi är sjuka, men Annie var kvar i hjärtat av kampen för en ny värld.

Bill delade Annies sista dagar med oss alla. När en människa ligger för döden, är dörrarna så ofta stängda, och det ligger en högtidlig dysterhet över hela huset. Det rådde en underbar öppenhet kring Annies bortgång, och dörrarna var öppna. Vi fick med Bill dela de sista dyrbara ögonblicken av Annies liv. Många gånger gick vi in och var tillsammans med Annie, höll hennes händer och bad med henne runt sängen, och flickorna sjöng för henne.

Den sista kvällen bad Bill Delia, tvätterskan, och Mary, den irländska kokerskan, att komma in. De kom och stod en liten stund leende vid Annies bädd.

En av flickorna sjöng "The Old Rugged Cross". Bill sade: "Jag är stolt över all din kamp, kära mamma, och vad du har gett." Annie vaknade till vid Bills röst, och ett svagt leende gled över hennes ansikte, fastän hon var för svag för att tala. Bill viskade: "Kära mor." Annie svarade klart och tydligt: "Jag kan inte ge upp." Vi förstod att hon syftade på kampen och kom ihåg den hälsning hon sänt till Frank: "Jag vill kämpa till mitt sista andetag."

Efter sången var Annie lite orolig. Bill sade: "Mamma, jag är hos dig." Annie svarade: "O, min son, o, Fader." Bill sade: "Mor, du är duktig." Så

började flickorna sjunga. Annie reagerade genast. Hennes ansikte lystes upp av ett uttryck vi aldrig skall glömma, och hon sade: "Oh! Oh!"

Tidigt på morgonen och med bara några få omkring sig avslöjade hon hemligheten och lidelsen i sitt liv i sina sista ord: "O, min Frälsare, käre Gud — min son — min mor."

Sedan förlorade hon medvetandet. Hon gick hem mycket lugnt och fridfullt i sömnen en kvart i fem på söndagsmorgonen den 13 februari.

Hennes läkare, dr Irene Gates, sade: "Till slutet triumferade hon över sjukdomen och inte sjukdom och död över henne. Hon kämpade för att stanna så länge, som Gud ville ha henne här. Hon visste att hon skulle gå hem. När den tid kom, då hon kunde ha haft mycket svåra smärtor, tog Gud hand om henne, som hon alltid hade vetat att han skulle göra. Hennes hjärta upphörde att slå, och hon insomnade mycket stilla och mycket fridfullt. När man vakar över en person som Annie ser man livet i ett helt nytt ljus. Jag såg med väldig klarhet hur en gudsledd och segerrik människa som vill gå fram och möta och acceptera lidandet, inte med motstånd utan med villighet, kan ändra till och med förloppet av sjukdomen och sina egna yttre omständigheter. Evigheten var mycket nära."

Jordfästningen ägde rum den 16 februari i St. Lukas' och Heliga tre konungars kyrka i Philadelphia. Bland dem som talade vid detta tillfälle var

Michael Barrett, löjtnant i USA:s flygvapen:

”Annie fullföljde traditionen hos historiens helgon och kämpar. Och Annie, som älskade England så som endast en person med hennes bakgrund kan älska England, gav sitt liv för Amerika. Hon gjorde mer än en del av oss som bor i Amerika. Hon gjorde det som är svårare — att dö i främmande land.

Och Annie som älskade sitt eget hem så brinnande, gjorde en sak till: hon bodde i andra människors hem. För många år sedan kom Frank Buchman och andra, av vilka många är här i dag, från Amerika till England och började denna andliga pånyttfödelse av vårt land. Sedan kom Annie till Amerika och har i sin person till fullo återbetalat Europas skuld till Amerika.”

En kaplan i Förenta staternas armé, som aldrig hade träffat Annie, skrev ned sina intryck efter att ha varit med om hennes begravning i Philadelphia:

”Vi gläds med dig över Annies seger i dag” tycktes vara ett egendomligt sätt att formulera en hälsning till en son vars mor just gått bort. Det syntes också egendomligt att börja en begravningsceremoni med lovsången, men det är just vad som hände vid Annies begravning i dag. Det är därför som jag säger att det är den första verkligt kristna begravning jag har varit med om.”

I London samlades ett tusental av Annies vänner till en minnesgudstjänst i Cannings rådhus. Tod Sloan var där och Fred Welch, tidigare vice borgmästare i East Ham, och Peter Howard. Följande hälsning sändes till Bill från gudstjänsten:

”Annie lever. Familjen här och alla lagen överallt i England, i stad, by, fabrik, gård ger henne i dag en sista hyllning av tacksamhet, stolthet och kärlek. Hon lever i hjärtat på alla som kände henne och i tusentals liv, som pånyttfötts genom hennes osjälviska tjänande. Hon har visat världen hur vanliga människor överallt, beväpnade med Guds oerhörda styrka, kan forma folkens öden.

Hon gav allt i kampen, först sin ende son, sedan sig själv och själva livet. Hon trodde att det var en sann demokrats medborgerliga privilegium och plikt att ge allt. Hon hade den andens adel som hör samman med det klasslösa samhället. Hon hade en drottningens nobless, som alltid satte andra och deras behov i första rummet.

Hon hade en charm som drog alla hon mötte, inte till henne, utan till Den hon tjänade. Hennes spröda gestalt dolde ett lejonhjärtas kärlek, hennes mildhet en karaktär, härdad i förföljelsens eld.”

Några dagar efter Annies död hade Morgon-Tidningen—Socialdemokraten en artikel under rubriken ”Annie Jaeger in memoriam”, som återges här nedan i sin helhet.

Järnverksarbetare i Dalarna, tusentals arbetare i Londons Eastend och bland "de okända" i Europas industristäder, fackföreningsmän i hela Amerika komma att känna det som en personlig förlust, att en liten vithårig dam dött den här veckan i Pennsylvania. Hon var känd och älskad av arbetarledare och deras familjer på båda sidor om Atlanten, för hon var på samma gång deras moderliga vän och en förkämpe för deras högsta intressen.

Fru Jaeger var en ärad gäst och en välkommen vän i mången arbetares och fackföreningsledares hem. Några år efter mannens död — hon var gift med Charles Jaeger från Stockport i England — överlät hon sin affär och bosatte sig på den plats, där brittiska arbetarrörelsen en gång föddes, i Keir Hardies hemtrakt bland arbetarmassorna i West Ham i östra London.

Tillsammans med sin son William Jaeger inriktade hon där all sin energi på att visa den engelska arbetarrörelsen tillbaka till dess andliga arv. Hennes arbete bar frukt då den världsomspännande rörelsen för Moralisk upprustning började i East Hams rådhus under dr Frank Buchmans ledning, understödd av dåvarande och förutvarande ordförande i brittiska fackföreningskongressen och andra framstående arbetarledare.

Från sina tidigaste år sympatiserade Annie Jaeger med arbetarrörelsens strävanden, och hon kämpade framför allt för sunda hem och en hög moralisk standard som den säkra grunden för verkligt

socialt och politiskt framåtskridande. Hon hade inget eget hem, och ändå hade hon tusentals hem, och tusenden i östra London och annorstädes tacka "Annie" för att hon i deras hem fört in den anda som stod rycken vid blixtnafallet 1940 och som triumferade över sådana för familjelivet ännu ödesdigrare faror såsom grymhet, likgiltighet, missförstånd och avund.

Annie Jaeger kunde bo som gäst i ett hem med nätt och jämnt så mycket pengar i fickan att det räckte till en spårvagnsbiljett. Hon talade aldrig om sina egna behov, men fastän fattig, gjorde hon många rika på saker som inte kan köpas för pengar.

För fem år sedan for Annie Jaeger till Amerika som dr Frank Buchmans gäst. Där fortsatte hon i större skala på nationellt sätt sin verksamhet för Moralisk upprustning inom arbetarvärlden. Trots sin bräckliga kropp och sina gråa hår var hon allmänt känd som "den muntraste kämpen och den bästa stridsmannen bland alla".

Genom att i varje ögonblick handla så som hon själv framhöll i enkla modiga ord gav hon vidare sin övertygelse om sunda hem och samarbetsvilja inom industrin. För rik och fattig, arbetsgivare och arbetare kom hennes strålande leende och lugna humor den mest rättframma sanning att låta som en komplimang och den allvarligaste uppfordran att te sig som en välsignelse.

Så blev hon allvarligt sjuk och låg mer än ett år på Henry Fords sjukhus. Men hon fortsatte att ar-

beta. Brev strömmade till sjukrummet. Över hennes svar låg något så rikt och så träffsäkert att det vittnade om mer än mänsklig insikt.

De som hon gått till gick nu till henne. Läkare, sköterskor och besökare visste när de lämnade sjukrummet att de fått mycket mer än de gett. Hon blev så mycket bättre att hon kunde flytta till Philadelphia, till det sista bland de många hem som hon gjort ljusare genom sitt enkelt mänskliga men i sanning helgonlika väsen.

För att citera en amerikansk hyllning: "Annie Jaeger var en värdig och storsint kvinna; i andlig rikedom och vidhjärtad kärlek en bland de främsta som hennes fosterland någonsin sänt till våra kuster."

En hälsning från dr Frank Buchman:

Hon lever. "Dyrbar är i Herrens ögon Hans heligas död." Sådant är Annie Jaegers furstliga arv, Annie som i sitt liv förverkligade undret att vara fattig men dock göra många rika, att ingenting ha men dock äga allt.

Till dig, hennes modige son, går vår ständiga kärlek och tacksamhet. Du fick smaka det eviga livets källor, då du och din mor reste genom livet tillsammans. Jag upprepar din mors ord: "Jag är också stolt över dig, Bill", liksom vi alla är stolta över en mor som hade visionen att lämna ett sådant himmelskt arv åt sin son och alla som följer i hennes spår.

Var finns i bräcklig form ett sådant
skimmer?

Var under vitnat hår en blick så fri?

Var i en tvivlets tid så djarva vyer?

Var under himmel grå ett mod så friskt?

Var i en självisk värld så helig iver?

Var under sjukdomsår så himmelsk frid?

ETT SLUTORD FRÅN BILL

När min mor dog, fick jag brev från över femhundra familjer, som skrev och berättade för mig om vad hon hade gjort för att ena deras hem och göra dem till en kraft i landet. Sedan dess har jag fortsatt Annies arbete, och det har spritt sig till alla delar av världen. På alla kontinenter finns det nu hamnarbetare, skeppsvarvsarbetare, fabriksarbetare, gruvarbetare, byggnadsarbetare och deras hustrur, som har tagit upp Annies arbete att tillämpa Moralisk upprustning i allt vad de gör.

Mitt arbete har bestått i att vara i kontakt med fackföreningsfolk och arbetarledare över hela världen, i samband med Moralisk upprustnings arbete. Jag har haft förmånen att känna sådana män i Afrika, Asien, Australien, Väst- och Östeuropa, Nord- och Sydamerika. Överallt är behovet detsamma, hur man skall lösa en fastlåst situation, hur man skall skapa ansvarigt ledarskap med män och kvinnor som lever vad de talar om.

Arbetarna behöver ge världen ett nytt tänkande i dag. Klasskampen är inte vägen. Fred mellan klasserna kommer inte, om inte människor förvandlas.

Människor förvandlas bara om de börjar lyssna till den inre rösten och tillämpa absoluta moraliska normer i sitt liv.

Min mor, Annie, bröt nya vägar för det som vanligt folk längtar efter att få se — hur man kan finna ett mål för sitt liv, ett mål för sitt hem och ett svar till bitterheten, hatet och själviskheten i världen. Vi behöver tiotusen sådana som Annie i dag i varje stad och varje land. Genom Moralisk upprustning kan varje man och kvinna vara en pionjär för nästa skede i mänsklighetens historia.

Ur Annies anteckningsbok

I morse kom jag att tänka på vad Kristus sade: "Ni är mina vänner, om ni gör vad jag bjuder eder", och jag förnam att Kristus talade till mig. Jag vet att han har befriat mig från stolthet, fruktan, oro och stress. Jag önskar innerligt att ge det vidare till andra kvinnor.

Jag kände också att detta gäller kvinnor av varje klass. Jag kommer ihåg vilken ilande glädje jag fylldes av, när Gud använde mig till att förvandla en hjälpfru i mitt hem i Stockport. Vi behöver hem, fria från stress. Vi får ge upp vår lust efter bekvämlighet.

Den viktigaste nödvändighetsvaran i människolivet är att kunna möta livet segerrikt. Detta betyder inte frihet från frestelser eller från att begå misstag, men misstag behöver inte vara synder. Synd

kommer av fel motiv. Segerrikt liv betyder inte ett felfritt liv i betydelsen av ett fläckfritt liv. Men det betyder ett adekvat liv, och ett sådant kan vara förenligt med misstag. Det är mycket lättare att hämta vår näring ur nederlag än ur seger. Vi dröjer kvar i dem, vi behåller dem för oss själva, och därför är vi inte segerrika.

En verklig ledare är allas tjänare.

Vad skall vi göra för att väcka de mogna kvinnorna till ansvar? Vad är det snabbaste botemedlet för världen? Tänk konstruktivt ut Guds plan för mogna kvinnor. Att väcka dem till att se hur vi kan leva på ett nytt sätt och vilken del vi har i att återuppbygga världen. Alla kan leva ut denna nya livskvalitet på en helt ny basis. De hinder jag finner och som jag har haft i mitt eget liv är fruktan för framtiden, oro, spänning, stolthet, slöseri med energi. Det betyder att lära känna de äldre kvinnorna personligt, bli god vän med dem, vinna deras förtroende, tala om för dem vad vi har funnit och hjälpa dem att se att de har sin andel i denna kamp.

Förvisso kan vi inte ge upp att tala om vad vi har sett och hört. Jag tänkte på att alltför många av oss inte ännu har fattat vad detta liv verkligen kostar. Det är därför som vi förlorar Kristus och som vårt andliga liv så ofta är än uppe, än nere. Kristus visste att han var hatad av många, men han gick genom

hela smärtan och lidandet av korset, för att det skulle bli ett föredöme för alla tider.

Han fängslade alltid mannen på gatans fantasi. Jag tänkte också att verklig kärlek enar och bygger upp nya förhållanden mellan människor, och det var det som Kristus gav sig i kast med och utförde. Han säger: "Min glädje giver jag eder, och ingen skall taga eder glädje från eder."

Hur ofta kompromissar vi inte i stället för att söka bygga de nya förhållandena i hemmet, och vår stolthet är den bestämmande faktorn, därför att vi tycker vi har vissa rättigheter och vägrar att stiga ned från den piedestal som vi gjort åt oss. Jag läste Joh. 21, vers 18. Vad det liknar oss i dag! Det är så lätt att svara som Petrus gjorde. Jag vet att det var så som jag svarade, inte precis med de orden, men det betydde samma sak. Och jag vet hur förargad jag brukade känna mig. Så ser man Petrus' avundsjuka, när han märker att Johannes följer Kristus. Hur han sade: "Herre, hur blir det då med denne?" Så mänskligt alltsammans är! Det svar Kristus gav i vers 22 bör få oss alla att granska oss och se efter om vår djupaste lojalitet gäller Kristus. Jag för min del såg att om min första lojalitet gäller Kristus, så får allt annat sin rätta plats: hem, familj, vänner, affärer, kyrkan.

Paulus var en tid rädd för han hade varit en fel-finnare. Han anklagade och kritiserade utan att känna till fakta, och så hade han byggt upp en mur

av aversion och bitterhet.

Jag läste i Lukas 10 om hur Jesus sände ut de sjuttio med ett program, och jag började tänka på vad lärjungaskap betyder och vad det kräver:

Ståndaktighet.

Pålitlighet. Kan människor alltid lita på mig, vad det än kostar?

Verkar jag alltid äkta?

Jag lär mig mer och mer att ett segerrikt liv är ett förtröstansfullt liv. De hänger samman. Man kan inte ha det ena utan det andra. Jag vet också att kvalitén i min livsförvandling beror på kvalitén i mitt eget liv och mitt eget förhållande till Kristus. Gud har gett oss kvinnor ett stort ansvar.

Lärjungarna fann det vara en hård och svår väg, de var äregiriga och avundsjuka på varandra och kom med ursäkter. Det är lätt att säga att vårt program är sunda hem, lagarbete inom industrin och enighet i folket, men om vi inte själva producerar dessa saker, så är inte programmet till mycken nytta.

Enda säkerheten för ett folk ligger i dess villighet att se sina egna synder, precis som jag har fått lov att se min synd, fruktan, dag efter dag. Inget annat folk kan göra det för mitt folk, och ingen annan person kan göra det för mig.

Jag undrade varför så många av oss är rädda för att ge oss helt åt Gud. Vi går en bit, och så stannar

vi. Jag vet att jag också var rädd. Jag tänkte att när jag misslyckats i att i egen kraft släppa all min stolthet, fruktan och själviskhet, så överlämnade jag dem till Gud tillsammans med mig själv och bad om hans förlåtelse.

Det är lätt att säga som jag gjorde: "Jag har gjort allt det där", men har vi verkligen? Jag vet att jag fortsatte att kämpa min egen kamp i stället för att låta Gud hjälpa mig. Jag brukade be om hans hjälp i mina böner, men det var *jag*, vad *jag* önskade, i stället för att tillstå mitt nederlag och låta Gud få full kontroll och förvandla mig.

Det är ingen lätt sak att ge sig åt Gud. Det är något vi tar på oss för hela livet, och jag vet att jag måste vara beredd på varje offer Gud begär av mig, hur kostsamt det än må vara.

Vi kvinnor blir ofta lynniga. Jag oroade mig för arbetet, undrade om vi går framåt snabbt nog, och så fick jag den tanken att vi måste kämpa oss igenom våra lynneskast fram till att älska Gud och människor. Det är enda sättet att höja oss över dem.

Det är ingen lätt sak vi tagit på oss — det är korsets väg för dag.

En djupt rotad lidelse för Gud ger en djupt rotad lidelse för människor. Det är lätt att taga av från ledningens stig och följa vår egen plan, som bygger på vad vi tycker om och inte tycker om.

Det är lättare att ge Moralisk upprustnings tanke-

system än att förvandla människor. Vi vet alla vad det går ut på, men hur det är, kommer vi inte fram till att ha tillräcklig omsorg om människor. Folken förvandlas inte bara genom en livsfilosofi — de måste ha någonting som fungerar i praktiken.

Jag ser att mitt eget liv inte får stanna vid den första överlåtelsen. Stoltheten sticker ofta upp huvudet, och stänk av bitterhet får mig att förstå, att jag behöver den dagliga överlåtelsen mer och mer, och endast så kan jag leva ut denna livskvalitet. Det är min kontakt med Gud hela tiden, som håller mig stark.

Gud gör aldrig misstag. Det är vi som sviker honom genom de många barriärer vi sätter upp i vårt eget liv och hänger fast vid. Så snart vi släpper dem, blir vår tanke klarare, och vi börjar se Guds syfte och plan.

Var inte egensinnig. Innan jag somnade i går kväll, förstod jag hur reell Gud var för mig och vilken styrka han ger mig varje gång. Men jag måste alltid bli kvitt det tjocka jaget, när jag talar med människor. Det är den skapande delgivningen som hjälper andra såväl som mig själv.

När jag läste Hebr. 12, kom jag att tänka på hur mycket mer jag har att lära mig av Kristi offergärning. Det återstår mycket svårare saker, som jag måste se i ögonen, och när jag läste, kände jag mig så tacksam mot Gud, för att han har givit mig åstundan att lyda honom.

Jesus, rorsman åt mig var
över livets vreda hav.
Vilda vågor mot mig slå,
dölja skär och falska grund.
Var kompassen i mitt liv,
Jesus, styr mitt skepp åt mig.

Som en mor sitt barn ger tröst,
kan du lugna stormens röst.
Vreda vågor, om du vill,
bjuder du att ligga still.
Oceanen lyder dig.
Jesus, styr mitt skepp åt mig.

När till slut jag stranden ser
och dess bränning mer och mer
överröstar himmelsk frid,
mot ditt bröst jag lutar mig,
lugn jag hör din stämma blid:
Frukta ej, jag styr åt dig!

INNEHÅLL

Förord	5
Gamla hattar blir som nya	9
Jag möter min blivande man	16
Far och son	24
Oroliga dagar	32
Jag säljer butiken	40
Från dörr till dörr	47
Annie reser utomlands	64
I hem och fabrik	72
Fyra som tränades av Annie	77
Likadan mot alla	97
Sommar på ön Mackinac	113
Uppbrott på nytt	119
Annies jul	129
Till mitt sista andetag	133
Ett slutord från Bill	144
Ur Annies anteckningsbok	145